

Kvartalsrapport 3/2014

RESULTATREGNSKAP

BALANSE

NOTER

Innhold

Styrets beretning	3
Regnskap KLP konsern	9
Resultatregnskap	9
Balanse	10
Egenkapitaloppstilling	11
Kontantstrømoppstilling	12
Noter til regnskapet	13
Note 1 Regnskapsprinsipper- og estimater	13
Note 2 Nøkkeltall - akkumulert	15
Note 3 Segmentinformasjon - resultat etter IFRS pr. virksomhetsområde	17
Note 4 Premieinntekter for egen regning	17
Note 5 Andre inntekter	17
Note 6 Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	18
Note 7 Driftskostnader	18
Note 8 Andre kostnader	18
Note 9 Investerings eiendom	19
Note 10 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	19
Note 11 Innlån	22
Note 12 Virkelig verdi hierarki	24
Note 13 Likviditetsrisiko	28
Note 14 Renterisiko	29
Note 15 Kredittrisiko	32
Note 16 Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	35
Note 17 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	36
Note 18 Annen kortsiktig gjeld	37
Note 19 Pensjonsforpliktelser egne ansatte	37
Uttalelse vedrørende forenklet revisorkontroll av regnskap	38
Ikke-finansielt regnskap	40
Note 1 Ansvarlige investeringer	40
Note 2 Dialog	40
Note 3 Energiforbruk	40
Regnskap Kommunal Landspensjonskasse	41
Resultatregnskap	42
Balanse	43
Egenkapitaloppstilling	44
Kontantstrømoppstilling	45
Noter til regnskapet	46
Note 1 Regnskapsprinsipper	46
Note 2 Verdiendring investeringseiendom	46
Note 3 Premieinntekter	46
Note 4 Forsikringsrelaterte driftskostnader	46
Note 5 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	47
Note 6 Virkelig verdi hierarki	56
Note 7 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	65
Note 8 Forpliktelser	67
Note 9 Forsikringsforpliktelser	67
Note 10 Pensjonsforpliktelser egne ansatte	67

Rapport tredje kvartal 2014

Ytterligere 16 kommuner flyttet til KLP

- Stor tilflytting av kunder også i 3. kvartal: 16 kommuner og rundt 150 bedrifter ble kunder av KLP i kvartalet. Dette representerer en tilflytting på 10,4 milliarder kroner.
- Verdijustert avkastning for kollektivporteføljen innen offentlig tjenstepensjon: 1,2 prosent i kvartalet og 4,9 prosent pr 30.09
- Bokført avkastning for kollektivporteføljen innen offentlig tjenstepensjon: 0,8 prosent for kvartalet og 2,6 prosent pr 30.09
- Avkastning for selskapsporteføljen: 1,3 prosent for kvartalet og 5,3 prosent pr 30.09
- Sterk underliggende utvikling i datterselskapene
- Kostnadsutviklingen er i god utvikling mot målsettingen om driftskostnader innenfor 0,26 prosent av forsikringsfond i 2014.

KLP – kundeeiet selskap i utvikling

KLP-konsernet er den ledende leverandør av tjenstepensjon, gruppeliv- og skadeforsikring til kommunal sektor og helseforetak, den nest største långiver i kommunal sektor og den ledende norske leverandør av indeksnære fondsprodukter.

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Av konsernets forvaltningskapital på 470 milliarder kroner, utgjør 367,8 milliarder kroner pensjonsfond tilhørende denne kundegruppen.

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap – Resultat etter tredje kvartal 2014

Avkastningsresultat

Avkastningen i tredje kvartal er 170 millioner kroner høyere enn grunnlagsrenten. Finansinntekter fra kundemidler utgjør totalt 4,4 milliarder kroner (5,0)¹ i kvartalet.

Verdijustert avkastning på kollektivporteføljen ble 1,2 prosent i kvartalet og bokført avkastning ble 0,8 prosent. Avkastningen samlet etter tredje kvartal ble henholdsvis 4,9 prosent og 2,6 prosent.

Risikoresultat

Risikoresultatet bedret seg gjennom tredje kvartal. Isolert var risikoresultatet i kvartalet 344 millioner kroner, mens resultatet pr 30.09 utgjør 422 millioner kroner. Det er foreløpig fordelt med 211 millioner kroner til kunders resultat og 211 millioner kroner til selskapsresultatet for avsetning i risikoutjevningfond.

Administrasjonsresultat

Selskapets administrasjonsresultat viser et overskudd på 261 millioner kroner (119)¹ ved utgangen av tredje kvartal.

Uførereform og levealderjustering i offentlig sektor er innarbeidet i beregning av pensjonsforpliktelsen til KLPs egne ansatte. Dette har medført reduksjon av KLPs driftskostnader med 77,7 millioner kroner og er hovedforklaringen til det gode administrasjonsresultatet.

Kostnadsutviklingen

KLP har effektive systemer med høy kapasitet og en veltilpasset organisasjon, som har gjort det mulig å ta imot veksten uten å øke kostnadsnivået. Dette, i tillegg til igangsatte prosesser, gir store skalafordeler som kommer forsikringskundene til gode i form av lavere kostnadsnivå per forsikret krone. Driftskostnader på 549 millioner kroner (612)¹ og forsikringsrelaterte driftskostnader på 537 millioner kroner ved utgangen av tredje kvartal viser at selskapet vil oppnå årets målsetting om at forsikringsrelaterte driftskostnader ikke skal overstige 0,26 prosent av forsikringsfondene.

Samlet resultat

Resultat til selskapet ble 517 millioner kroner for kvartalet, og 1 317 millioner kroner så langt i år. Kunders resultat ble 431 millioner kroner for kvartalet og 1 944 millioner kroner så langt i år.

Millioner kroner	Kunder	Selskap	Sum
Avkastningsresultat	1 386	4	1 390
Risikoresultat	211	211	422
Rentegarantipremie		443	443
Administrasjonsresultat		261	261
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen og andre inntekter/kostnader i ikke teknisk regnskap		868	868
Avkastning fra egenkapitaltilskudd tilført kunder	348	-348	-
Andre resultatелеmenter		-122	-122
Resultat 3. halvår 2014	1 944	1 317	3 261
Resultat 3. halvår 2013	3 799	776	4 575

¹ Tall i parentes angir tilsvarende verdi for tredje kvartal i 2013

Finansiell soliditet og kapitalforhold

Forvaltningskapitalen utgjør 403,4 milliarder kroner, opp 25,7 milliarder kroner i kvartalet. Forsikringsforpliktelsene har økt med 16,9 milliarder kroner.

Kapitaldekningen i KLP var ved utgangen av kvartalet 9,6 prosent (10,4)¹, og kjernekapital-dekningen var 8,1 prosent (8,6)¹. Nedgangen skyldes i hovedsak vekst i forretning.

I løpet av årets første tre kvartaler er kursreguleringsfondet styrket med 7,9 milliarder kroner til 18,3 milliarder kroner. Tilleggsavsetninger utgjør 13,3 milliarder kroner.

KLP har ved utgangen av kvartalet en total soliditetskapital på 65,4 milliarder kroner som tilsvarer 19,6 prosent av forsikringsfond med rentegaranti.

Styret vurderer selskapets soliditet som god i forhold til balansens sammensetning, rådende markedsforhold og myndighetskrav. Det vil bli gjennomført tiltak for å styrke selskapets evne til å bygge egenkapital i lys av den kraftige veksten og den pålagte kompensasjon for dekning av 20 prosent av den gjennomførte oppreserveringen for langt liv, fra selskapet til kundene. KLP legger opp til å utstede et ansvarlig lån for å opprettholde selskapets kapitalbase.

Nøkkel tall:

Prosent	Hittil pr. 3. kvartal 2014	2013	Året 2013
Kapitalavkastning I	2,6	3,4	6,4
Kapitalavkastning II	4,9	4,5	6,7
Kapitalavkastning III	6,3	4,1	7,4
Avkastningstallene gjelder kollektivporteføljen			
Kapitaldekning	9,6	10,4	10,3
Solvensmargindekning	213	224	229

Premieinntekter

Premieinntektene eksklusive mottatt premiereserve ved tilflytting utgjør 23,6 milliarder kroner (19,5)¹ hittil i år.

Erstatninger

Utbetalte pensjoner og andre erstatninger, eksklusive avgitt premiereserve ved fraflytting, økte med 13,7 prosent og utgjorde 10 079 millioner kroner (8 862)¹ hittil i år.

Forvaltning av kollektivporteføljen

Eiendelene i kollektivporteføljen utgjorde 364,0 milliarder kroner (315,9)¹ og var investert som vist nedenfor;

Eiendeler	Avkastning		Avkastning	
	Andel 30.09.2014	hittil i 2014	Andel 30.09.2013	hittil i 2013
Alle tall i prosent				
Aksjer	21,3 %	8,6 %	15,8 %	16,6 %
Omløpsobligasjoner	20,7 %	5,8 %	21,7 %	0,0 %
Anleggs-/HTF-obligasjoner	27,9 %	3,5 %	29,3 %	3,6 %
Utlån	10,8 %	2,4 %	10,5 %	2,6 %
Eiendom	11,1 %	5,4 %	11,2 %	5,4 %
Andre finansielle eiendeler	8,1 %	1,7 %	11,4 %	1,9 %

Aksjeavkastningen i kvartalet var nær null. Trenden mot lavere markedsrenter ble opprettholdt, spesielt for renter med lange løpetider. Norsk ti års statsrente var 2,24 prosent ved slutten av tredje kvartal noe som er en reduksjon på vel 0,7 prosentpoeng hittil i år. På lang sikt er det viktig for KLP at markedsrentene ligger høyere enn garantert rente. For 2014 betyr rentenedgangen at vi får en positiv kurseffekt fra obligasjonene i omløpsporteføljen, samt øker merverdiene i anleggspporteføljen.

Aksjer

Samlet eksponering i aksjer, inkludert aksjederivater, utgjorde i overkant av 21 prosent ved utgangen av tredje kvartal. I tredje kvartal steg KLPs verdensindeks med 0,9 prosent, mens Oslo Børs ble redusert med 1,4 prosent. KLPs avkastning var 1,3 prosent for globale aksjer og minus 0,4 prosent for norske aksjer.

Omløpsobligasjoner

Omløpsobligasjoner utgjorde rundt 21 prosent, mens pengemarkedsinstrumenter utgjorde i overkant av 8 prosent av eiendelene i kollektivporteføljen pr 30.09. Rentenivået falt noe både i Norge og spesielt globalt i tredje kvartal. Kredittpremiene pr 30.09 var noe høyere enn ved utgangen av juni. Den globale statsobligasjonsindeksen oppnådde en valuta-sikret avkastning på 2,2 prosent i tredje kvartal, mens den norske statsobligasjonsindeksen hadde en avkastning på 1,1 prosent. Den globale kredittobligasjonsindeksen til KLP hadde en valutasikret avkastning på 0,9 prosent i kvartalet. Samlet for omløpsobligasjoner oppnådde KLP en avkastning på 1,1 prosent, mens pengemarkedsporteføljens avkastning utgjorde 0,6 prosent i kvartalet.

Obligasjoner som holdes til forfall

Investering i obligasjoner som holdes til forfall, utgjorde i underkant av 28 prosent av kollektivporteføljen pr 30.09. Ikke regnskapsførte merverdier i porteføljen har steget gjennom tredje kvartal og utgjør 9,9 milliarder kroner pr 30.09. Porteføljen er godt diversifisert, og består av papirer utstedt av meget kredittverdige institusjoner. Avkastningen (målt til amortisert kost) i tredje kvartal 2014 var 1,2 prosent.

Eiendom

Eiendomsinvesteringer utgjorde 11,1 prosent av kollektivporteføljen. Avkastningskrav for sentrale eiendommer med lange kontrakter har vist en nedadgående trend. I lys av dette er eiendomsmassen skrevet opp med 85,5 millioner kroner i kvartalet. Avkastningen i kollektivporteføljens eiendomsinvesteringer var i årets tre første kvartaler 5,4 prosent. Økonomisk utleiegrad var 96,0 prosent samlet for alle eiendommene, og samlet eiendomsverdi inkludert valutaendringer var 42,5 milliarder kroner (39,5 milliarder i kollektivporteføljen).

Paleet kjøpesenter ble gjenåpnet den 3. september etter en omfattende ombygging. Fornebu S som er bygget til høyeste miljømessige standard (det første BREEAM sertifiserte kjøpesenter i verden) ble åpnet den 14. oktober. Begge sentre har fått en meget positiv mottagelse.

Utlån

Utlånsbeholdningen i kollektivporteføljen var 39,0 milliarder kroner ved utgangen av kvartalet. Dette fordelte seg med 32,9 milliarder kroner i utlån til kommuner og andre virksomheter, og 5,7 milliarder kroner i pantsikrede boliglån. Utlånsporteføljen er kjennetegnet av høy kvalitet, uten tap på kommunelån og beskjedne avsetninger til tap på boliglån. Ikke regnskapsførte merverdier i utlånsporteføljen (fastrentelån) utgjorde 621 millioner kroner pr 30.09.2014

Avkastning på selskapsporteføljen

Selskapsporteføljen omfatter plassering av egenkapital og innlånt ansvarlig kapital.

Selskapsporteføljen forvaltes med en langsiktig investeringshorisont, der målsettingen er å oppnå stabil avkastning og vekst i egenkapitalen. Investeringene i selskapsporteføljen oppnådde en avkastning på 1,3 prosent i tredje kvartal, og 5,3 prosent hittil i år.

Markedsutviklingen

58 av totalt 78 kommuner som var kunder hos KLPs tidligere konkurrenter i det forsikrede markedet, har i løpet av 2014 flyttet sine ordninger til KLP. Videre har nær 200 bedrifter med offentlig tjenestepensjon også flyttet til KLP. Dette gir en tilflytting av 30,8 milliarder kroner i premiereserver og

representerer rundt 132 000 individuelle rettighetshavere. Det er tidligere i år avgitt 4,1 milliarder kroner, hovedsakelig i forbindelse med opprettelsen av PKH (Pensjonskassen for helseforetakene i hovedstadsområdet). To kommuner har valgt egen pensjonskasseløsning i 2014.

16 av de 18 gjenværende kommunene har bedt KLP om tilbud med tanke på overflytting pr 01.01.2015.

De nye medlemmene kommer fullt reservert, og betaler egenkapitaltilskudd i størrelsesorden 825 millioner kroner.

Flytting av kommunene med flyttedato 1. juli ble også gjennomført på en god måte, og det er hyggelig å registrere høy målt kundetilfredshet hos KLPs nye medlemmer.

Datterselskapenes forretningsområder

Privat tjenestepensjon

Konsernets satsing på privat tjenestepensjon skjer i datterselskapet KLP Bedriftspensjon AS.

Det er høy markedsaktivitet i KLP Bedriftspensjon, og dette gir en tilfredsstillende volumvekst. Selskapet har nå en forvaltningskapital på 2,2 milliarder kroner.

299 nye kunder har tegnet pensjonsavtale i KLP Bedriftspensjon i løpet av årets 9 første måneder.

KLP Bedriftspensjon oppnådde en bokført avkastning i kollektivporteføljen på 3,5 prosent og en verdjustert avkastning på 4,3 prosent hittil i år. Avkastningen på innskuddspensjon utgjorde 6,9 prosent for samme periode.

Selskapets totalresultat etter 3. kvartal ble minus 16,9 millioner kroner (-14,6)¹.

Oppreservering for langt liv

KLP Bedriftspensjon har søkt Finanstilsynet om å benytte en opptrappingsplan på syv år for finansiering av økte avsetninger som følge av nye forutsetninger for økt levealder. Utgangspunktet er at den samlede oppreserveringen ved benyttelse av kundeoverskudd og midler fra egenkapitalen skal være lineær i opptrappingsperioden. Det samme gjelder for kundemidler og egenkapitalen hver for seg.

KLP Bedriftspensjon ligger per 30.09.2014 foran lineær opptrappingsplan på kundemidlene, og i tråd med Finanstilsynets anbefaling er avkastningsoverskudd og risikoresultat avsatt i regnskapet som ufordelt resultat.

Når det gjelder bidraget fra egenkapitalen ligger man ikke foran planen på ytelsespensjon, og premiereserven er dermed kvartalsvis styrket ut fra minimumsnivået etter opptrappingsplanen.

Avkastning kundemidler:

Prosent	30.09.2014	30.09.2013	31.12.2013
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN			
Kapitalavkastning I	4,3%	4,2%	6,2%
Kapitalavkastning II	3,5%	3,0%	4,0%
Innskuddspensjon med investeringsvalg			
Profil KLP90	8,1%	15,3%	24,8%
Profil KLP70	7,7%	12,0%	19,4%
Profil KLP50	7,2%	8,9%	14,4%
Profil KLP30	6,4%	5,7%	9,3%
Profil KLPPM	1,8%	1,8%	2,3%

Skadeforsikring

KLP Skadeforsikring AS er KLP konsernets leverandør av skadeforsikringsprodukter innen det offentlige markedet, bedriftsmarkedet og personmarkedet.

Resultat for tredje kvartal 2014

Driftsresultatet (før skatt) for 3. kvartal utgjør 31 millioner kroner. Samme kvartal i fjor viste et resultat på 63 millioner kroner. Kvartalet preges av tre mellomstore brannskader med en samlet erstatningskostnad for egen regning på 35 millioner kroner. Finansinntektene var tilfredsstillende, men vesentlig lavere enn første halvår og også lavere sammenlignet med samme periode i 2013.

Driftsresultatet (før skatt) for årets første ni måneder var 168 millioner kroner. På samme tid i fjor var resultatet 141 millioner kroner.

Hittil i år er selskapet rammet av ti mellomstore brannskader med en erstatningskostnad på til sammen 108 millioner kroner. Avviklingen av tidligere skadeår er fortsatt svært positiv.

Samlet økning i sikkerhetsavsetningene var 13 millioner kroner. Finansavkastningen var meget tilfredsstillende med en samlet avkastning på 4,6 prosent ved utløpet av tredje kvartal. Første halvår bidro med 3,5 prosent, og tredje kvartal med 1,1 prosent.

Nøkkeltall fra regnskapet:

Pr 30.09 (hele selskapet)	2014	2013
Skadeprosent for etter.regning	76,1	76,3
Kostnadsprosent for etter.regning	21,8	25,1
Totalt kostnadsprosent for etter.regning	97,9	101,4

Offentlig/bedriftsmarkedet

Den positive salgsutviklingen i andre kvartal fortsatte i tredje kvartal. Som følge av bortfall av to store kontrakter ligger likevel netto nysalg lavere enn forventet. Samlet netto nysalg ble - 4 millioner kroner.

Brutto nysalg var 32 millioner kroner mens avgangen var på 37 millioner kroner. I tillegg har selskapet beholdt kunder i periodens anbudskonkurranse med en samlet bestandspremie på 52 millioner kroner.

Skadeprosenten for egen regning for årgang 2014 var 94,0 prosent. Hittil i år er det innrapportert åtte skader over 5 millioner kroner, alle eiendomsskader med samlet erstatningskostnad på 97 millioner kroner. Ingen av disse treffer selskapets reassurans og holdes i sin helhet for egen regning. Samlet skadeprosent for egen regning for alle årganger sett under ett var 75,5, noe lavere enn på samme tidspunkt i 2013 (78,1)¹.

Personmarkedet

Salget innen personmarkedet er fremdeles samlet sett noe lavere enn forventet, men med en vesentlig bedring i tredje kvartal. Netto nysalg ved utgangen av tredje kvartal ble 45 millioner kroner. Kampanjer i andre og tredje kvartal, spesielt rettet mot medlemmer, har gitt svært gode salgsresultater.

Brutto nysalg hittil i år var 65 millioner kroner. Samlet avgang var 20 millioner kroner. Web-andelen av nysalg er økende og har så langt i år vært på 22 prosent.

Skadeprosent for egen regning for alle årganger sett under ett var 77,3 prosent, høyere enn på samme tidspunkt i 2013 (71,1)¹. Hittil i år er det rapportert to større eiendomsskader med en samlet erstatningskostnad på 11 millioner kroner.

Finans

Netto finansinntekt ved utgangen av tredje kvartal var 165 millioner kroner mot 156 millioner kroner på samme tid foregående år.

Selskapets økonomiske stilling

Sikkerhetsavsetningene er hittil i 2014 økt med 13 millioner kroner, til 540 millioner kroner. Økningen tilsvarer økte krav til minimumsavsetninger.

Kapitaldekningen tredje kvartal ble 37,9 prosent, mot 40,0 prosent pr årsslutt 2013.

Kapitalforvaltning og Fondsforvaltning

KLP Kapitalforvaltning AS og KLP Fondsforvaltning AS utgjør KLP-konsernets verdipapirforvaltningsmiljø. Totalt ble det forvaltet 344 milliarder kroner ved utgangen av september 2014. Dette er en økning på 68 milliarder kroner fra samme tid i fjor. Hoveddelen av midlene er forvaltet på vegne av Kommunal Landspensjonskasse og datterselskap i KLP-konsernet.

Netto nytteging i KLP fondene i tredje kvartal 2014 var på 6 052 millioner kroner, av dette kom 711 millioner kroner fra konserneksterne kunder. Netto nytteging i årets tre første kvartaler var på 14,2 milliarder kroner hvorav 882 millioner kroner fra konserneksterne kunder.

KLP Kapitalforvaltning og KLP Fondsforvaltning oppnådde et samlet resultat før skatt på 42,8 millioner kroner pr tredje kvartal 2014. For tilsvarende periode i 2013 var det samlede resultatet på 22,9 millioner kroner.

Bank

KLP Banken driver utlåns- og innskuddsvirksomhet i personmarkedet (PM) og til offentlige låntakere og bedrifter (OM). Utlån finansieres med innskudd, innlån i verdipapirmarkedet og egenkapital. I tillegg forvaltes utlån finansiert av KLP.

Utlånsvirksomheten i OM (KLP Kommunekreditt AS) har hatt en nedgang i utlånsvolum på 0,8 milliarder kroner i løpet av årets tre første kvartaler. Virksomheten genererer for tiden gode marginer og positiv inntjening.

Personmarkedssatsingen (PM) er orientert mot medlemmene i KLP. Medlemsandelen ligger stabilt rundt 62 prosent på innskudd og 67 prosent på utlån. Hittil i 2014 har antall kunder som er medlemmer vokst med 3 502. Volumet av boliglån til forvaltning er i samme periode økt med 0,8 milliarder kroner. Innskuddsveksten har vært 1,0 milliarder kroner. Bankens boligkredittforetak, KLP Boligkreditt AS, var i full drift på rapporteringstidspunktet og hadde et utlånsvolum på 1,6 milliarder kroner.

Mislighold av boliglån ligger på et lavt nivå. Mislighold pr 30.09.2014 over 90 dager er på 0,4 prosent. Det er svært lave konstaterte tap i porteføljen.

Resultat

KLP Banken konsern har et driftsresultat før skatt på 31,0 millioner kroner ved utløpet av årets tre første kvartaler. Av dette er 0,1 millioner kroner resultatet for tredje kvartal isolert. Resultatet i tredje kvartal preges av regnskapsmessige tap som følge av tilbakekjøp av egen gjeld til overkurs, i KLP Kommunekreditt AS Samlede netto renteinntekter i bankkonsernet utgjør 92 millioner kroner i årets ni første måneder. Av dette er 32 millioner kroner opptjent i tredje kvartal.

Samfunnsansvar

KLP-konsernet setter krav til sine leverandører når det gjelder kvalitet, miljø og etikk. KLP er en ansvarlig innkjøper og ivaretar hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og etiske forretningsprinsipper i samsvar med FNs Global Compact, som KLP har sluttet seg til.

Bedrifter som ekskluderes fra KLP-konsernets investeringer, ekskluderes normalt også som leverandør av varer og tjenester til konsernet. Det vises forøvrig til det ikke-finansielle regnskapet som er en del av denne rapporten.

Rammebetingelser og produktforhold

EU-kommisjonen vedtok 10. oktober 2014 forordningen «Delegated Regulation» med detaljerte bestemmelser som gjennomfører Solvens II-regelverket. Forordningen vil tre i kraft så snart både Europaparlamentet og Europarådet har gitt sin tilslutning til denne, det vil si senest innen utløpet av første kvartal 2015. I Norge vil forordningen bli gjennomført som en del av Finansdepartementets forskrift til finansforetaksloven. Dette regelverket gir i stor grad ønsket avklaring omkring fremtidens regelverk selv om det gjenstår å se det endelige norske regelverket, spesielt om tradisjonelle kvantitative begrensninger videreføres, i tillegg til «the prudent man principle» som ligger til grunn for EU's rammeverk.

KLP deltar i næringens arbeidsgrupper rundt forslaget til ny Finansforetakslov.

Folketrygden vil fra 1. januar legge om uførepensjonen. Denne omleggingen fører til høyere ytelser fra Folketrygden. Som en tilpasning til dette blir uførepensjonen i offentlig tjenstepensjon lagt om. Den viktigste endringen er at uførepensjonen blir en nettopensjon uten samordning. Dette vil medføre en viss reduksjon i pensjonsforpliktelsene innen offentlig tjenstepensjon, som igjen vil slå inn på premie- og reservenivå.

Fremtidsutsikter

KLP er nå hovedleverandør i sitt hovedmarked: offentlig tjenestepensjon. Dette betyr ikke at markedet er låst fremover. Våre kunder vil alltid kunne velge å etablere en pensjonskasse, enten på egen hånd eller i samarbeide med andre kommuner. Videre er det åpent for nye konkurrenter å etablere seg på markedet, eller for tidligere konkurrenter å komme tilbake på banen. KLP må bygge videre på sine fortrinn: sterk soliditet, god og langsiktig kapitalforvaltning, effektiv drift med lave kostnader og meget høy kundetilfredshet for å kunne beholde sin markedsposisjon.

Selskapet har vist god evne til å tilpasse seg endringer i rammevilkår og produkt, og denne evnen vil også kunne utfordres videre i fremtiden.

Grunnlagsrenten er senket med virkning for ny forretning med virkning fra 1. januar 2015. Dette øker premieinnbetalingene, men har på kort sikt liten effekt for størrelsen på KLPs årlige avkastningsgaranti til kundene. Det lave rentenivået er dermed en utfordring som KLP må mestre framover. KLP har innrettet sin kapitalforvaltning, risikostyring og soliditet for å kunne møte denne utfordringen på en god måte.

Oslo, 4. november 2014

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

Liv Kari Eskeland
Leder

Egil Johansen
Nestleder

Marit Torgersen

Jan Helge Gulbrandsen

Tom Tvedt

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Resultatregnskap

KLP konsern

Note	Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
4	Premieinntekter for egen regning	17 408	5 256	55 454	26 227	31 883
	Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	2 993	2 554	8 947	8 213	12 278
	Netto renteinntekter bank	29	33	92	88	122
	Netto verdiendringer på finansielle instrumenter	1 366	3 221	8 986	5 995	9 208
9	Netto inntekter fra investeringseiendommer	623	500	2 010	1 622	2 490
5	Andre inntekter	218	160	613	502	696
	Minoritetens andel av avkastning på finansielle instrumenter	-168	-1 234	-1 935	-2 759	-4 596
	Sum netto inntekter	22 469	10 490	74 168	39 888	52 081
	Erstatninger for egen regning	-3 888	-3 191	-14 813	-9 308	-12 503
	Endring i forsikringsmessige avsetninger	-15 212	-3 946	-45 928	-23 367	-30 324
6	Rentekostnad og verdiendring ansvarlig lån og fondsobligasjonslån	25	-99	-200	-359	-390
7,19	Driftskostnader	-298	-296	-939	-873	-1 191
8	Andre kostnader	-211	-160	-578	-483	-659
	Sum kostnader	-19 583	-7 692	-62 458	-34 390	-45 068
	Driftsresultat	2 886	2 798	11 710	5 498	7 013
	Til/fra kursreguleringsfond i livsforsikring	-1 732	-1 657	-7 896	-3 364	-1 148
	Til tilleggsavsetninger i livsforsikring	0	0	0	2	1
	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	-447	-1 141	-1 974	-2 135	-5 884
	Resultat før skatt	708	0	1 841	1	-17
	Skattekostnad ¹	-42	-19	-145	-63	-137
	Resultat	665	-19	1 696	-61	-154
19	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	-98	0	-137	0	-112
	Justering av forsikringsforpliktelsene	15	0	15	0	10
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-84	0	-122	0	-102
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	15	5	157	19	24
	Valutaomregning utenlandske datterselskaper	-77	256	-411	803	1 101
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	-61	261	-254	822	1 125
	Sum utvidet resultat	-145	261	-376	822	1 023
	Totalresultat	520	242	1 320	761	869

¹Skattekostnad er inkludert minoritetens andel med 74 (57) millioner kroner hittil i år.

Balanse

KLP konsern

Note	Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
	Immaterielle eiendeler	412	365	377
	Varige driftsmidler	1 162	1 038	1 040
	Investeringer i tilknyttede selskap	4	6	4
9,12	Investeringseiendom	40 953	34 529	39 744
10,15	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	29 376	30 348	31 758
10,15	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	83 493	66 559	67 272
10,12,15	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	2 162	2 027	2 121
10,15	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	59 486	51 106	53 260
10,12,15	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	136 400	117 015	122 398
10,12	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	93 728	67 974	73 239
10,12,15	Finansielle derivater	1 244	945	1 661
10	Fordringer	17 751	26 970	2 909
10	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	775	492	578
	Kontanter og bankinnskudd	3 385	2 883	2 896
	SUM EIENDELER	470 331	402 258	399 257
	Innskutt egenkapital	8 964	7 600	7 659
	Opptjent egenkapital	8 929	7 500	7 609
	SUM EGENKAPITAL	17 893	15 100	15 268
10,11	Fondsobligasjonslån	1 050	984	919
10,11	Ansvarlig lånekapital	3 057	3 089	3 151
19	Pensjonsforpliktelser	660	467	623
16	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	369 094	304 971	313 227
16	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	775	492	578
	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 747	2 719	2 623
10,11	Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	16 733	18 140	17 217
10,11	Gjeld til kredittinstitusjoner	4 936	2 776	3 249
10,11	Gjeld til og innskudd kunder	5 486	4 164	4 407
10,12	Finansielle derivater	2 758	2 156	1 948
	Utsatt skatt	92	56	98
18	Annen kortsiktig gjeld	13 149	21 325	7 200
	Minoritetsinteresse klassifisert som gjeld	31 901	25 818	28 750
	SUM GJELD	452 438	387 158	383 989
	SUM EGENKAPITAL OG GJELD	470 331	402 258	399 257
	Betingede forpliktelser	7 833	5 276	8 539

Egenkapitaloppstilling

KLP konsern

2014 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2014	7 659	7 609	15 268
Resultat		1 696	1 696
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		0	0
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		-376	-376
Sum utvidet resultat		-376	-376
Sum totalresultat		1 320	1 320
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 305	0	1 305
Sum transaksjoner med eierne	1 305	0	1 305
Egenkapital 30.09.2014	8 964	8 929	17 893

2013 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2013	6 891	6 739	13 630
Resultat		-61	-61
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		0	0
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		822	822
Sum utvidet resultat		822	822
Sum totalresultat		76	761
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	709	0	709
Sum transaksjoner med eierne	709	0	709
Egenkapital 30.09.2013	7 600	7 500	15 100

Kontantstrømoppstilling

KLP konsern

Millioner kroner	01.01.2014- 30.09.2014	01.01.2014- 31.06.2014	01.01.2013- 31.03.2014	01.01.2013- 31.12.2013	01.01.2013- 30.09.2013
Netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter	-1 303	94	488	2 595	1 880
Netto kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter ¹	-105	-69	-31	-88	-57
Netto kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter ²	1 593	-270	-235	-2 961	-2 290
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	185	-245	223	-454	-466
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	2 896	2 896	2 896	3 350	3 350
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	3 385	2 651	3 119	2 896	2 883

¹ Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

² Netto innbetaling av egenkapitaltilskudd, opptak av lån og nedbetaling av gjeld.

Noter til regnskapet

KLP konsern

Note 1

REGNSKAPSPRINSIPPER- OG ESTIMATER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser konsernregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse (KLP) med datterselskaper for perioden 01.01.2014 – 30.09.2014. Det er foretatt forenklet revisjon av delårsrapporten.

Denne delårsrapporten er utarbeidet i henhold til IAS 34 Delårsrapportering.

De samme regnskapsprinsippene og beregningsmetoder er fulgt i delårsregnskapet som i siste årsregnskap.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2013. Dette ligger tilgjengelig på KLPs hjemmeside klp.no.

Regnskapsprinsipper

Standarder, endringer og fortolkninger til eksisterende standarder som er trådt i kraft for regnskapsåret 2014 og som har hatt effekt for det avlagte kvartalsregnskapet:

IFRS 10 Konsernregnskap

Standarden erstatter definisjon av når en investor har kontroll som innebærer konsolideringsplikt som tidligere var definert i IAS 27 «Konsolidert og separat finansregnskap», og SIC-12 «Konsolidering – spesialforetak (special purpose entities)». IAS 27 har i den sammenheng endret navn til «Separat finansregnskap» og inneholder ikke lenger bestemmelser om konsolidering. I denne forbindelse er det også endringer i IFRS 11 «Felleskontrollert virksomhet», IFRS 12 «Noteopplysninger om investeringer i andre enheter» og IAS 28 «Investeringer i tilknyttede foretak».

Definisjonen av om det foreligger kontroll som utløser konsolideringsplikt etter IFRS 10 er noe endret fra tidligere. Etter IFRS 10 kontrollerer en investor et foretak som det er investert i når investor er eksponert for eller har rettigheter til variabel avkastning (herunder stordriftsfordeler og synergier) fra sitt engasjement i foretaket som det er investert i, og som har mulighet til å påvirke denne avkastningen gjennom sin makt over foretaket som det er investert i.

Kontrollmodellen består av tre elementer: Makt, avkastning og koblingen mellom makt og avkastning.

Aktivitet: Identifisere hvilke aktiviteter i foretaket som anses som de «relevante aktiviteter», altså de som mest påvirker avkastningen fra enheten.

Makt: Avklare hvem, om noen, som har makt, dvs. har eksisterende rettigheter som gir en nåværende rett til å styre de relevante aktivitetene.

Avkastning: Vurdere om investor er eksponert for eller har rettigheter til variabel avkastning som følge av involveringen med foretaket.

Det er ingen endring hvordan konsolidering gjennomføres.

Den endrede definisjonen av kontroll i IFRS 10 har medført at KLP nå anser at det foreligger kontroll som medfører konsolideringsplikt for en stor andel av KLPs investeringer i verdipapirfond. Disse er nå fullt ut konsolidert i regnskapet fra 1. kvartal 2014. Sammenligningstallene som vises i resultat- og balanse (3. kvartal 2013 og 31.12.2013) er omarbeidet tilsvarende slik at de verdipapirfond hvor KLP hadde kontroll 1. januar 2014 også er konsolidert inn i sammenligningstallene. Minoritetens andel er regnskapsmessig klassifisert som gjeld.

Nedenfor vises hvilke regnskapsposter på sammenligningstallene som er berørt, og med hvilken effekt:

Resultat KLP Konsern Millioner kroner	Endring:	
	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Løpende avkastning fra finansielle eiendeler	1 900	2 393
Netto verdiendringer på finansielle instrumenter	895	2 293
Andre inntekter	-20	0
Minoritetens andel tilført forsikringskundene i livsforsikring	-2 759	-4 596
Skattekostnad	-59	-90
Valutaomregning utenlandske datterselskaper allokert til forsikringskundene	22	0
RESULTAT	-20	0

Balanse KLP Konsern Millioner kroner	Endring:	
	30.09.2013	31.12.2013
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	9 462	10 182
Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	17 243	18 942
Finansielle derivater	113	293
Fordringer	5	82
SUM EIENDELER	26 824	29 500
Minoritetens andel av avsetning i livsforsikring	25 818	28 750
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	1
Finansielle derivater	380	282
Utsatt skatt	0	4
Annen kortsiktig gjeld	626	463
SUM GJELD	26 824	29 500

Note 1 REGNSKAPSPRINSIPPER- OG ESTIMATER (FORTS.)

Estimater

Ved regnskapsføring av pensjonsordninger etter IAS 19 må en rekke aktuariemessige forutsetninger fastsettes. Fastsettelsen involverer betydelige elementer av skjønn og praktiske tilnærminger. Det er lagt vekt på at forutsetningene er innbyrdes konsistente.

Konsernet benytter renten for foretaksobligasjoner (OMF) som diskonteringsrente ved beregning av pensjonsforpliktelsen. Noteringene for foretaksobligasjonene hittil i år viser et noe lavere nivå enn ved årsskiftet, og man har som følge av dette justert diskonteringsrenten benyttet pr 30.09.2014 sammenlignet med 31.12.2013. Videre har konsernet justert lønnsvekstantagelsene, folketrygdens grunnbeløp og pensjonsregulering, da årets lønnsoppgjør ble noe lavere enn det prognosene skulle tilsi. Tabellen nedenfor gir en oversikt over de forutsetningene som er benyttet for beregning av pensjon til egne ansatte pr. 30.09.2014 og 31.12.2013 for konsernet:

Forutsetninger:	30.09.2014	31.12.2013
Diskonteringsrente	3,00 %	4,00 %
Lønnsvekst	3,25 %	3,75 %
G-regulering	3,00 %	3,50 %
Pensjonsregulering	2,23 %	2,72 %
Forventet avkastning	3,00 %	4,00 %
Arbeidsgiveravgiftsats	14,10 %	14,10 %

Det blir vedtatt nye uførepensjonsregler i 2014 og disse er nå tatt inn i tariffavtalen. Dette gir en nedgang i pensjonsforpliktelsen, da folketrygden gjennomgående vil dekke en større del av uførepensjonsytelsene.

Effekten av levealdersjustering for årskullene 1954 er regnskapsført pr. 30.09.2014, etter anbefaling fra Regnskapstiftelsen. Hittil har man ikke hensyntatt levealdersjustering for disse årskullene.

Konsernet har inntektsført den regnskapsmessige virkningen av disse planendringene med 102 millioner kroner pr. 30.09.2014.

Note 2 NØKKELTALL - AKKUMULERT

Millioner kroner	3. kvartal 2014	2. kvartal 2014	1.kvartal 2014	4. kvartal 2013	3. kvartal 2013	2. kvartal 2013	1. kvartal 2013	4. kvartal 2012
KLP Konsern ¹								
Resultat før skatt	1 841	1 133	586	-17	1	2	-52	997
Forvaltningskapital	470 331	442 463	421 491	399 257	402 258	407 980	366 888	331 783
Egenkapital	17 893	16 032	15 645	15 268	15 100	14 150	13 874	13 610
Kapitaldekning	9,2 %	9,2 %	9,8 %	10,0 %	10,0 %	9,7 %	10,2 %	10,3 %
Antall ansatte i konsernet	886	877	863	856	849	839	825	808
Kommunal Landspensjonskasse								
Resultat før skatt	1 439	800	319	950	776	527	263	772
Premieinntekter for egen regning	54 570	37 414	26 192	30 860	25 487	20 475	10 428	29 025
- herav tilflyttet premiereserve	30 970	21 072	21 580	5 932	5 988	5 888	5 925	1 549
Erstatninger for egen regning	14 292	10 597	7 222	11 886	8 860	5 808	2 930	10 822
- herav fraflyttet premiereserve, tilleggsavs. og kursreguleringsfond	4 213	4 106	4 106	178	178	177	165	148
Netto investeringer i kollektivporteføljen	363 999	346 495	336 599	316 194	315 910	316 305	288 541	278 731
Netto investeringer i investeringsvalgporteføljen	1 890	1 850	1 809	1 744	1 686	1 635	1 584	1 556
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	365 939	349 109	333 339	310 314	302 208	296 686	287 628	275 843
- herav fond med garantert avkastning	323 781	308 557	298 855	278 240	271 477	267 717	257 981	248 608
Ansvarlig kapital	19 393	18 115	18 159	18 036	16 953	16 240	16 132	16 087
Risikoresultat	422	78	54	235	147	66	90	258
Avkastningsresultat	1 390	1 220	604	9 863	3 468	2 135	899	5 051
Administrasjonsresultat	261	123	36	156	119	81	30	104
Soliditetskapital	64 842	59 459	52 469	46 897	50 640	45 492	48 408	44 134
Solvensmargindekning	213 %	209 %	215 %	229 %	224 %	219 %	229 %	233 %
Kapitaldekning	9,6 %	9,6 %	10,1 %	10,3 %	10,4 %	10,1 %	10,6 %	10,6 %
Kjernekapitaldekning	8,1 %	8,0 %	8,5 %	8,7 %	8,6 %	8,2 %	8,7 %	8,8 %
Bokført avkastning kollektivporteføljen	2,6 %	1,8 %	0,9 %	6,4 %	3,4 %	2,2 %	1,1 %	5,0 %
Verdijustert avkastning kollektivporteføljen	4,9 %	3,6 %	1,4 %	6,7 %	4,5 %	2,8 %	2,2 %	6,7 %
Avkastning investeringsvalgporteføljen	4,7 %	3,5 %	1,1 %	8,8 %	5,5 %	3,2 %	2,6 %	7,2 %
Avkastning selskapsporteføljen	5,3 %	4,0 %	1,2 %	5,7 %	4,3 %	3,0 %	1,0 %	4,5 %
KLP Skadeforsikring AS								
Resultat før skatt	168,2	137,2	13,6	189,9	140,7	78,2	51,8	105,2
Forfalt bruttopremie	781,9	667,1	490,0	832,2	712,8	610,4	436,2	750,3
Premieinntekter for egen regning	622,8	410,0	201,9	728,2	535,0	350,3	171,9	658,9
Egenkapital	883,0	873,1	791,5	787,7	712,8	670,8	640,4	595,3
Skadeprosent	76,1 %	71,8 %	91,5 %	77,5 %	76,3 %	79,6 %	84,0 %	81,4 %
Combined-ratio	97,9 %	95,7 %	116,6 %	103,7 %	101,4 %	103,9 %	109,5 %	107,8 %
Avkastning på midler til forvaltning	4,6 %	3,5 %	1,4 %	6,5 %	4,6 %	2,9 %	2,1 %	6,5 %
Kapitaldekning	37,9 %	37,0 %	37,1 %	40,0 %	31,6 %	32,0 %	30,9 %	34,1 %
Ansvarlig kapital	770,1	771,5	770,5	614,6	580,7	578,5	577,7	566,6
Årlig premievolum person	274,2	259,0	242,7	226,5	204,8	191,7	175,5	161,7
Årlig premievolum arbeidsgiver	634,6	649,9	644,7	612,6	594,3	585,5	595,5	584,4
Netto nyttegning (akkumulert innenfor året.)	41,1	16,5	20,7	138,9	71,6	43,6	21,0	75,4

¹⁾ For konsern inngår ikke konsoliderte fond i kolonnen 4. kvartal 2012.

Note 2 NØKKELTALL - AKKUMULERT (FORTS.)

Millioner kroner	3. kvartal 2014	2. kvartal 2014	1.kvartal 2014	4. kvartal 2013	3. kvartal 2013	2. kvartal 2013	1. kvartal 2013	4. kvartal 2012
KLP Bedriftspensjon AS								
Resultat før skatt	-15,7	-9,3	-5,6	-22,9	-14,6	-10,4	-6,1	-25,1
Premieinntekter for egen regning	324,8	258,2	191,4	385,5	274,3	180,1	115,3	352,3
- herav tilflyttet premiereserve	138,5	135,1	132,7	197,9	144,6	95,4	75,4	226,1
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	2 053,3	1 997,1	1 899,5	1 677,8	1 556,6	1 442,3	1 385,4	1 238,2
- herav fond med garantert avkastning	1153,7	1137,8	1133,4	1017,5	992,4	941,1	928,3	881,0
Avkastningsresultat	11,5	12,0	1,8	7,6	6,1	5,9	4,2	15,0
Risikoresultat	3,3	3,2	3,0	2,3	2,2	1,4	1,9	2,6
Administrasjonsresultat	-22,1	-14,5	-7,6	-32,3	-22,0	-15,2	-8,7	-33,2
Ansvarlig kapital	92,6	100,3	79,2	84,8	97,4	97,4	41,7	48,5
Soliditetskapital	239,8	235,4	197,8	189,8	184,9	183,9	133,3	131,1
Solvensmargindekning	184 %	188 %	161 %	198 %	225 %	250 %	129 %	157 %
Kapitaldekning	14,2 %	15,6 %	12,9 %	14,7 %	16,6 %	17,6 %	7,7 %	9,6 %
Bokført kapitalavkastning kollektivportefølje	3,5 %	2,7 %	1,0 %	4,0 %	3,0 %	1,8 %	1,2 %	5,2 %
Verdijustert kapitalavkastning kollektivportefølje	4,3 %	3,2 %	1,2 %	6,2 %	4,2 %	2,6 %	1,8 %	6,7 %
Avkastning innskuddspensjon med investeringsvalg	6,9 %	6,1 %	1,7 %	13,5 %	8,4 %	4,7 %	4,6 %	12,0 %
Avkastning selskapsportefølje	2,5 %	1,9 %	0,8 %	3,1 %	2,1 %	1,4 %	1,2 %	6,4 %
KLP Banken Konsern								
Resultat før skatt	31,0	30,9	13,8	87,0	77,2	68,9	9,3	83,4
Netto renteinntekter	92,4	60,8	31,4	122,0	88,0	54,7	24,3	86,3
Øvrige driftsinntekter	50,6	33,7	16,7	65,9	47,5	31,7	16,2	83,6
Driftskostnader og avskrivninger	-105,3	-69,8	-38,2	-144,7	-104,9	-64,0	-34,7	-137,7
Netto realisert/urealisert endring finansielle instrumenter til virkelig verdi	-6,7	6,3	3,9	43,8	46,6	46,5	3,5	51,1
Innskudd	5 486	5 079	4 706	4 407	4 165	3 957	3 459	2 946
Utlån med pant i bolig	6 527	5 840	4 817	4 484	4 134	3 615	1 883	1 530
Utlån med offentlig garanti	16 045	16 314	16 560	16 833	17 891	18 675	20 174	20 345
Misligholdte lån	18	8	10	10	12	13	7	7
Innlån ved utstedelse av verdipapirer	20 244	19 604	19 753	19 982	20 699	21 333	21 718	23 708
Andre innlån	0	0	1	1	0	0	0	0
Forvaltningskapital	27 674	26 446	26 104	26 010	26 611	26 983	27 019	28 282
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	26 842	26 228	26 057	27 146	27 447	27 632	27 650	29 993
Egenkapital	1 288,8	1 290	1 279	1 290	1 286	1 280	1 223	1 219
Rentenetto	0,34 %	0,23 %	0,12 %	0,45 %	0,32 %	0,20 %	0,09 %	0,29 %
Resultat av ordinær drift før skatt	0,12 %	0,12 %	0,05 %	0,32 %	0,28 %	0,25 %	0,03 %	0,28 %
Egenkapitalavkastning før skatt	2,40 %	2,42 %	1,07 %	7,15 %	6,35 %	5,66 %	0,76 %	6,84 %
Kapitaldekning	18,42 %	20,1 %	20,2 %	19,6 %	18,3 %	18,2 %	20,4 %	19,1 %
Antall personkunder	30 822	29 670	28 623	27 287	26 215	25 263	27 727	24 744
Herav medlemmer i KLP	20 627	19 808	19 145	18 181	17 316	16 261	15 703	14 309
KLP Kapitalforvaltning AS og KLP Fondforvaltning AS								
Resultat før skatt	42,8	11,7	-14,0	32,6	22,9	9,3	-0,4	21,4
Totale midler til forvaltning	344 133	326 200	314 584	287 077	276 349	269 922	267 845	239 478
Midler forvaltet for eksterne kunder	31 129	30 151	28 157	28 171	25 813	24 452	23 432	21 153

Note 3 SEGMENTINFORMASJON – RESULTAT ETTER IFRS PR. VIRKSOMHETSOMRÅDE

Tidsrekke resultat - kvartalstall Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Sum inntekter	22 469	10 490	74 168	39 888	52 081
Sum kostnader	-21 761	-10 490	-72 327	-39 887	-52 098
Konsernresultat før skatt	708	0	1 841	1	-17
RESULTAT FOR VIRKSOMHETSOMRÅDER					
Livsforsikring	646	-84	1 599	-240	-328
Skadeforsikring	31	63	168	141	190
Bank	0	8	31	77	87
Kapitalforvaltning	31	14	43	23	33
Øvrig virksomhet	-1	-1	0	1	1
Konsernresultat før skatt	708	0	1 841	1	-17
Poster i utvidet resultat (Livsforsikring)	-145	261	-376	822	1 023

Note 4 PREMIEINNTEKTER FOR EGEN REGNING

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Forfalte premier, brutto	7 518	5 198	18 374	20 183	26 149
Avgitte gjenforsikringspremier	-11	-13	-1	-2	-62
Overføring av premiereserve fra andre	9 901	72	37 082	6 046	5 796
Sum premieinntekter for egen regning	17 408	5 256	55 454	26 227	31 883

Note 5 ANDRE INNTEKTER

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Tilskudd AFP	200	159	564	482	651
Øvrige inntekter	18	0	48	20	45
Sum andre inntekter	218	159	613	502	696

Note 6 RENTEKOSTNAD OG VERDIENDRING ANSVARLIGE LÅN OG FONDSOBLIGASJONSLÅN

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
ANSVARLIGE LÅN					
Rentekostnader ¹	-37	-40	-112	-115	-157
Verdiendring	106	-60	66	-212	-244
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån	69	-100	-46	-327	-400
FONDSOBLIGASJONSLÅN					
Rentekostnader	-12	-11	-34	-33	-45
Verdiendring	-32	12	-119	1	55
Sum rentekostnader og verdiendring fondsobligasjonslån	-44	1	-153	-32	10
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlig lån og fondsobligasjonslån	25	-99	-200	-359	-390

¹ Rentekostnader inkluderer amortisering av underkurs.

Noten gir en spesifisering av linjen «Rentekostnad og verdiendring ansvarlig lån og fondsobligasjonslån» fordelt på rentekostnader og verdiendring i periodene angitt.

De store svingningene i verdiendring kommer i stor grad av at lånene er denominert i utenlandsk valuta. Det ene ansvarlige lånet er utstedt i euro, mens det andre ansvarlige lånet og fondsobligasjonslånet er utstedt i japanske yen. På fondsobligasjonslånet er det benyttet sikringsbokføring (virkelig verdisikring). De to ansvarlige lånene er valutasikret gjennom investeringer i tilsvarende valuta. Sikringseffekten oppnås ved at både innlån og investering bokføres til dagskurs. Bruken av sikring innebærer i praksis en minimal total resultateffekt hvis man hensyntar sikringsobjekt og sikringsinstrument samlet. For mer informasjon vedrørende sikring og betingelser på de ansvarlige lånene og fondsobligasjonslånet henvises det til siste publiserte årsrapport.

Note 7 DRIFTSKOSTNADER

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Personalkostnader	142	194	477	528	726
Avskrivninger	27	26	81	78	103
Andre driftskostnader	144	76	395	266	362
Sum driftskostnader	298	296	939	873	1 191

Note 8 ANDRE KOSTNADER

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Kostnader AFP	200	159	564	481	650
Andre kostnader	11	1	14	2	9
Sum andre kostnader	211	160	578	483	659

Note 9 INVESTERINGSEIENDOM

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
RESULTAT: NETTO INNTEKTER FRA INVESTERINGSEIENDOMMER					
Netto leieinntekter m.v.	487	428	1 532	1 355	1 862
Justering av tidligere års inntekter	0	0	0	0	320
Verdiregulering	46	318	49	1 048	1 409
Valutaomregning utenlandske datterselskaper	90	- 246	429	- 781	- 1 101
Netto inntekter fra investeringseiendommer	623	500	2 010	1 622	2 490

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
BALANSE: INVESTERINGSEIENDOM			
Investeringseiendom 01.01	39 744	32 322	32 322
Verdiregulering inkl. valutaomregning	49	1 048	1 409
Netto tilgang	1 140	1 171	6 003
Øvrige endringer	21	- 12	10
Investeringseiendom 30.09/31.12	40 953	34 529	39 744

Note 10 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER

Virkelig verdi av investeringer notert i et aktivt marked er basert på gjeldende kjøpskurs. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskaps-spesifikk informasjon.

De ulike finansielle instrumenter prises dermed på følgende måte:

a) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes for aksjer:

- Oslo Børs
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Reuters

Oslo Børs har førsteprioritet, deretter MSCI og til slutt Reuters.

b) Aksjer (unoterte)

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje-anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salgs- /kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger, så hentes det inn vurderinger fra meglere som benyttes som grunnlag for å estimere en antatt markedspris.

c) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises som hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes:

- JP Morgan
- Barclays Capital Indices
- Bloomberg
- Reuters

JP Morgan og Barclays Capital Indices har førsteprioritet (de dekker henholdsvis stat og foretaksobligasjoner). Deretter benyttes Bloomberg foran Reuters med bakgrunn i Bloomborgs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg.

Note 10 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

d) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

e) Norske rentepapirer - annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. For de papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing prises teoretisk. Ved teoretisk prising benyttes en nullkupongkurve, samt rentedifferansekurver til prisingen. Reuters benyttes som kilde til nullkupongkurven fra 0 til 10 år. Fra 12 år og over benyttes Bloomberg som kilde siden Reuters ikke leverer priser over 10 år. Rentedifferansekurvene mottas fra Verdipapirfondenes forening. Disse er basert på innhentede rentedifferansekurver fra fem ulike markedsaktører som blir omarbeidet til en snittkurve.

f) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme prinsipp som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor. Rentedifferansekurver levert av SE Banken og Swedbank omarbeides til en snittkurve som legges til grunn for beregningen av virkelig verdi.

g) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte.

h) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs.

i) Renteswapper

Renteswapper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

j) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke.

Utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

k) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoteringer fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt

annen markedsinformasjon. For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver som direktelånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt (OTC) og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs og prises derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markedsplåslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kreditt-vurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initielle marginen ble satt. Konsernets utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kreditt-rating signifikant siden utbetalingsdatoen.

l) Plasseringer hos kredittinstitusjoner

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

m) Gjeld til kredittinstitusjoner

Disse transaksjonene verdsettes ved bruk av en verdsettelsesmodell, inkludert relevante kredittspredjusteringer innhentet i markedet.

n) Fordringer på kredittinstitusjoner, utlån til privatpersoner og innskudd fra kunder

Alle utlån og innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

o) Ansvarlige lån

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

p) Utstedt fondsobligasjon

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

q) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

r) Private Equity

Fondenes virkelig verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene.

Note 10 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

Tabellen under gir en nærmere spesifikasjon av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og forpliktelser.

Millioner kroner	30.09.14		30.09.13		31.12.13	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske hold til forfall obligasjoner	10 767	11 920	10 570	11 360	12 359	13 144
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	18 609	18 511	19 778	20 786	19 400	20 484
Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	29 376	30 431	30 348	32 146	31 758	33 628
GJELDSINSTRUMENTER KLASSIFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske obligasjonslån	27 212	30 258	25 449	26 580	25 007	26 389
Utenlandske obligasjonslån	56 264	62 606	41 092	43 063	42 237	44 485
Andre fordringer	18	18	19	19	29	29
Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	83 493	92 882	66 559	69 662	67 272	70 903
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Utlån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	2 162	2 162	2 027	2 027	2 121	2 121
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	2 162	2 162	2 027	2 027	2 121	2 121
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Lån med sikkerhet i pant	14 665	15 291	10 789	11 009	11 286	11 505
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	44 821	45 107	40 317	40 861	41 975	42 519
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	59 486	60 399	51 106	51 870	53 260	54 024
GJELDSINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT						
Norske obligasjoner	51 537	51 537	41 534	41 534	43 752	43 752
Norske sertifikater	9 713	9 713	8 902	8 902	9 617	9 617
Utenlandske obligasjoner	63 776	63 776	53 889	53 889	53 661	53 661
Plassering hos kredittinstitusjoner	11 375	11 375	12 690	12 690	15 368	15 368
Sum gjeldsinstrumenter	136 400	136 400	117 015	117 015	122 398	122 398
EGENKAPITALINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT						
Aksjer	87 694	87 694	63 438	63 438	68 269	68 269
Aksjefond	5 370	5 370	3 889	3 889	4 308	4 308
Eiendomsfond	577	577	643	643	658	658
Alternative investeringer	88	88	4	4	4	4
Sum egenkapitalinstrumenter	93 728	93 728	67 974	67 974	73 239	73 239
FORDRINGER						
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	14 207	14 207	7 721	7 721	2 366	2 366
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	34	34	116	116	100	100
Gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie	1	1	40	40	17	17
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	21	21	23	23	11	11
Andre fordringer	3 487	3 487	19 070	19 070	415	415
Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere	17 751	17 751	26 970	26 970	2 909	2 909

Note 10 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

Millioner kroner	30.09.14		30.09.13		31.12.13	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Fondsobligasjonslån	1 050	1 045	984	997	919	919
Ansvarlige lånekapital	3 057	3 155	3 089	3 165	3 151	3 234
Gjeld til kredittinstitusjoner	3 511	3 511	2 559	2 559	2 765	2 765
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	16 733	16 733	18 140	18 140	17 217	17 217
Gjeld til og innskudd fra kunder	5 486	5 486	4 164	4 164	4 407	4 407
Sum finansiell gjeld	29 837	29 930	28 937	29 026	28 459	28 542
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI						
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 425	1 425	217	217	485	485
Sum finansiell gjeld	1 425	1 425	217	217	485	485
Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	775	775	492	492	578	578

Millioner kroner	30.09.14		30.09.13		31.12.13	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
FINANSIELLE DERIVATER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI						
Valutaterminer	327	1 898	230	1 499	822	1 233
Renteswapper	527	860	529	655	667	650
Rente- og valutawapper	99	0	58	0	52	65
Aksjeopsjon	292	0	128	0	120	0
Rentefutures	0	0	0	1	0	0
Sum finansielle derivater	1 244	2 758	945	2 156	1 661	1 948

Note 11 INNLÅN

Millioner kroner	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
EVIGVARENDE ANSVARLIG LÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	2 372	EUR	Fast ¹	Evigvarende	2 491	2 497	2 599
Kommunal Landspensjonskasse	554	JPY	Fast ²	Evigvarende	566	592	552
Sum ansvarlige lån	2 926				3 057	3 089	3 151
FONDSOBLIGASJONSLÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast ³	2034	1 050	984	919
Sum fondsobligasjonslån	984				1 050	984	919

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2017.² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2016.³ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

Note 11 INNLÅN (FORTS.)

Millioner kroner	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
OBLIGASJONER MED FORTRINNSRETT							
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2013	0	603	0
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2014	0	1 342	1 001
KLP Kommunekreditt AS	0	SEK	Flytende	2015	0	469	474
KLP Kommunekreditt AS	1 677	NOK	Flytende	2015	1 679	4 304	4 304
KLP Kommunekreditt AS	612	NOK	Fast	2015	620	2 533	2 555
KLP Kommunekreditt AS	3 500	NOK	Flytende	2016	3 511	3 010	3 009
KLP Kommunekreditt AS	1 000	NOK	Fast	2017	1 008	1 009	1 015
KLP Kommunekreditt AS	4 000	NOK	Flytende	2017	4 011	3 009	3 009
KLP Kommunekreditt AS	3 500	NOK	Flytende	2018	3 508	1 003	1 003
KLP Kommunekreditt AS	1 500	NOK	Flytende	2019	1 501	0	0
KLP Kommunekreditt AS	750	NOK	Fast	2020	777	777	752
Verdijusteringer					117	81	95
Sum obligasjoner med fortrinnsrett	16 539				16 733	18 140	17 217
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER							
KLP Banken AS	300	NOK	Flytende	2014	301	1 051	1 052
KLP Banken AS	600	NOK	Flytende	2015	603	602	609
KLP Banken AS	800	NOK	Flytende	2016	803	602	602
KLP Banken AS	300	NOK	Fast	2017	304	304	301
KLP Banken AS	500	NOK	Flytende	2017	501	0	0
KLP Banken AS	200	NOK	Fast	2018	207	0	202
KLP Banken AS	500	NOK	Flytende	2018	503	0	0
KLP Banken AS	300	NOK	Flytende	2019	300	0	0
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2013	0	217	0
Kommunal Landspensjonskasse	1 425	NOK/EUR/USD	Flytende	2014	1 425	0	483
Verdijusteringer					-10	0	0
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	4 925				4 936	2 776	3 249
GJELD TIL OG INNSKUDD FRA KUNDER ⁴							
Privat	4 446	NOK			4 446	3 536	3 700
Næring	1 039	NOK			1 039	628	707
Sum gjeld til og innskudd fra kunder	5 486				5 486	4 164	4 407
Sum innlån	30 859				31 262	29 154	28 942

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

⁴ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

Note 12 VIRKELIG VERDI HIERARKI

30.09.14 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	40 953	40 953
Tomter	0	0	867	867
Eiendomsdatterselskap	0	0	39 535	39 535
Investeringseiendom ANS andeler	0	0	550	550
Utlån til virkelig verdi	0	2 162	0	2 162
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	75 730	49 345	0	125 075
Sertifikater	5 774	3 939	0	9 713
Obligasjoner	57 939	45 406	0	103 345
Obligasjonsfond	12 017	0	0	12 017
Utlån og fordringer	8 134	3 192	0	11 326
Aksjer og andeler	84 006	4 055	5 666	93 728
Aksjer	83 027	3 391	1 275	87 693
Aksjefond	979	0	56	1 035
Spesialfond	0	88	0	88
Private Equity	0	0	4 335	4 335
Finansielle derivater	0	1 244	0	1 244
Sum eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	167 870	59 998	46 619	274 487
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	2 758	0	2 758
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	513	912	0	1 425
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	513	3 670	0	4 183

¹ Linjen Gjeld til kredittinstitusjoner i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 3 368 millioner kroner per 30.09.2014.

Note 12 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	34 529	34 529
Tomter	0	0	922	922
Eiendomsdatterselskap	0	0	33 073	33 073
Investeringseiendom ANS andeler	0	0	534	534
Utlån til virkelig verdi	0	2 027	0	2 027
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	61 027	43 070	0	104 096
Sertifikater	3 963	4 907	0	8 870
Obligasjoner	45 927	38 162	0	84 089
Obligasjonsfond	11 137	0	0	11 137
Utlån og fordringer	9 396	3 522	0	12 919
Aksjer og andeler	62 931	921	4 122	67 974
Aksjer	62 047	275	888	63 210
Aksjefond	883	0	100	984
Eiendomsfond	0	643	0	643
Spesialfond	0	4	0	4
Private Equity	0	0	3 134	3 134
Finansielle derivater	0	945	0	945
Sum eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	133 354	50 485	38 651	222 490
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	2 156	0	2 156
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	217	0	0	217
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	217	2 156	0	2 373

Note 12 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	39 744	39 744
Tomter	0	0	932	932
Eiendomsdatterselskap	0	0	38 276	38 276
Investeringseiendom ANS andeler	0	0	537	537
Utlån til virkelig verdi	0	2 121	0	2 121
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	61 301	45 710	0	107 011
Sertifikater	3 985	5 600	0	9 585
Obligasjoner	46 009	40 110	0	86 119
Obligasjonsfond	11 307	0	0	11 307
Utlån og fordringer	9 840	5 547	0	15 387
Aksjer og andeler	67 605	918	4 717	73 239
Aksjer	66 683	256	689	67 627
Aksjefond	923	0	79	1 001
Eiendomsfond	0	658	0	658
Spesialfond	0	4	0	4
Private Equity	0	0	3 949	3 949
Finansielle derivater	0	1 661	0	1 661
Sum eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	138 746	55 957	44 460	239 163
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	1 948	0	1 948
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	485	0	0	485
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	485	1 948	0	2 433

Note 12 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3, verdipapirer	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	4 717	3 262	3 262
Solgt	-436	-440	-632
Kjøpt	1 136	961	1 271
Urealiserte endringer	250	339	817
Utgående balanse 30.09/31.12	5 666	4 122	4 717
Realisert gevinst/tap	92	0	30

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	39 744	32 322	32 322
Netto tilgang	1 140	1 171	6 003
Urealiserte endringer	49	1 048	1 419
Øvrige endringer	21	-12	0
Utgående balanse 30.09/31.12	40 953	34 529	39 744
Realisert gevinst/tap	0	0	0
Utgående balanse 30.09/31.12	46 619	38 651	44 460

Urealiserte endringer og Realisert gevinst/tap reflekteres på linjen «Netto verdiendringer på finansielle instrumenter» i konsernresultatet. Tabellene «Endringene i nivå 3» viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prislendende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

Nivå 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markedet ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

På papirer som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring på 2 331 millioner kroner pr 30.09.2014, 1 933 millioner kroner pr 30.09.2013 og 2 223 millioner kroner pr 31.12.2013.

Investeringsvalgporteføljen er ikke inkludert i tabellen. Investeringsvalgporteføljen har 775 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi, alt i nivå 1. Per 30.09.2014 vil de 775 millioner kronene inngå med 364 millioner i aksjer og andeler i nivå 1, 407 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1 og det resterende er utlån og fordringer i nivå 1.

I 3. kvartal 2014 er det flyttet 5,4 millioner fra nivå 1 til nivå 2 og det er flyttet 345 millioner fra nivå 2 til nivå 1. Ved flytting mellom nivåene tas det forøvrig utgangspunkt i verdien ved periodeslutt.

Som følge av innføringen av IFRS 10 blir det en endring mellom det som rapporteres her og det som er rapportert tidligere, siden noten her legger til grunn en fullt konsolidert balanse i tråd med de nye reglene om innkonsolidering av enheter hvor det er kontroll.

Note 13 LIKVIDITETSRISIKO

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktmessige kontantsstrømmer.

30.09.14 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån	11	150	3 163	0	0	3 324
Fondsobligasjonslån	0	70	187	234	1 315	1 806
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	5 486	0	0	0	0	5 486
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	2 539	12 620	2 521	0	17 680
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 326	911	2 760	0	0	4 998
Finansielle derivater	824	1 092	784	164	87	2 952
Leverandørgjeld	578	0	0	0	0	578
Gjenkjøpsavtaler	913	0	0	0	0	913
Betingede forpliktelser	7 833	0	0	0	0	7 833
Sum	16 971	4 762	19 514	2 919	1 402	45 568

Elimineres minoritetens andel reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 72 millioner kroner og derivater med forfall mellom 1-12 mnd. med 63 millioner kroner. Totalt beløp for innfrielse av de finansielle forpliktelsene for konsernet blir da 45 433 millioner kroner.

30.09.13 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån	12	152	3 351	0	0	3 514
Fondsobligasjonslån	0	66	175	219	1 372	1 832
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	4 164	0	0	0	0	4 164
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	2 778	16 299	836	0	19 912
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 438	610	1 900	0	0	3 947
Finansielle derivater	958	435	701	192	74	2 360
Leverandørgjeld	677	0	0	0	0	677
Betingede forpliktelser	5 276	0	0	0	0	5 276
Sum	12 526	4 040	22 425	1 247	1 446	41 684

Elimineres minoritetens andel reduseres derivater med forfall innen en måned med 115 millioner kroner, derivater mellom 1-12 måneder med 157 millioner kroner, derivater mellom 1-5 år med 191 millioner kroner, derivater mellom 5-10 år med 86 millioner kroner og derivater over 10 år med 2 millioner kroner.

31.12.13 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån	0	154	3 385	0	0	3 539
Fondsobligasjonslån	0	44	177	221	1 322	1 764
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	4 407	0	0	0	0	4 407
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 245	16 092	819	0	18 157
Gjeld til kredittinstitusjoner	485	1 061	1 798	0	0	3 344
Finansielle derivater	566	401	893	224	128	2 212
Leverandørgjeld	692	0	0	0	0	692
Betingede forpliktelser	8 539	0	0	0	0	8 539
Sum	14 689	2 905	22 346	1 263	1 450	42 654

Elimineres minoritetens andel reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 49,1 millioner.
Totalt beløp for innfrielse av de finansielle forpliktelsene for konsernet blir da 42 605 millioner kroner.

Med likviditetsrisiko menes risikoen for at konsernet ikke skal klare å innfri de finansielle forpliktelsene som konsernet har. Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av konsernets eiendeler er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at konsernet til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning forvalter konsernets likviditet. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

Tabellen over viser finansielle forpliktelser konsernet har samlet på rentebetalinger og innbetaling av hovedstol, basert på forfall. KLP Banken konsern innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Note 14 RENTERISIKO

30.09.14 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.14- 30.09.14	Sum	Sum justert for minorite- tens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	9	9	4
Alternative investeringer	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	25	4	-94	-122	-192	-61	-440	-402
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	4	4	4
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-42	-95	-994	-1 321	-1 059	179	-3 333	-936
Rentefondsandeler	-732	0	0	0	0	18	-713	-2 662
Spesialfond	7	0	5	-10	0	5	7	-4
Utlån og fordringer	-1	-9	0	0	0	24	13	13
Utlån	0	0	0	0	0	159	159	159
Sum eiendeler	-743	-100	-1 083	-1 454	-1 251	337	-4 295	-3 823
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-40	-40	-40
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	4	42	47	0	-151	-58	-58
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-8	2	153	111	2	57	317	316
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	60	23	0	82	82
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-4	-4	-4
Sum forpliktelser	-8	6	195	218	25	-138	296	296
Sum før og etter skatt	-751	-95	-889	-1 236	-1 226	199	-3 998	-3 527

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

Note 14 RENTERISIKO (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.13- 30.09.13	Sum	Sum justert for minorite- tens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	4	4	1
Alternative investeringer	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	-2	9	-123	-129	-157	-46	-447	-428
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	4	4	4
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-30	-82	-821	-1 160	-764	0	-2 857	-992
Rentefondsandeler	-613	0	0	0	0	22	-591	-2 305
Spesialfond	0	0	0	0	0	5	5	-24
Utlån og fordringer	-2	-11	0	0	0	103	90	91
Utlån	0	0	0	0	0	115	115	115
Sum eiendeler	-646	-85	-943	-1 289	-920	208	-3 676	-3 538
FORPLIKTELSE								
Innskudd	0	0	0	0	0	-31	-31	-31
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	0	86	61	0	-122	25	25
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-14	1	154	113	2	11	266	268
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	58	21	0	80	80
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-5	-5	-5
Sum forpliktelser	-14	1	240	231	23	-146	335	337
Sum før og etter skatt	-659	-84	-704	-1 058	-897	62	-3 340	-3 201

Note 14 RENTERISIKO (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.13- 31.12.13	Sum	Sum justert for minorite- tens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	7	7	3
Alternative investeringer	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	2	11	-158	-130	-122	-42	-439	-447
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	6	6	6
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-36	-84	-898	-1 032	-767	205	-2 612	-776
Rentefondsandeler	-582	0	0	0	0	27	-556	-2 146
Spesialfond	-38	-38	4	-5	0	7	-70	-1
Utlån og fordringer	-1	-8	-4	0	0	92	79	79
Utlån	0	0	0	0	0	147	147	147
Sum eiendeler	-656	-119	-1 055	-1 167	-889	449	-3 437	-3 135
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-44	-44	-44
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	0	86	50	0	-154	-19	-19
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-16	8	176	86	2	71	326	249
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	55	16	0	72	72
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-6	-6	-6
Sum forpliktelser	-16	8	262	191	18	-134	329	251
Sum før og etter skatt	-672	-111	-793	-976	-871	315	-3 108	-2 884

Noten viser resultateffekten ved en økning av markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene, sortert etter forfallstidpunkt på papirene, og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen "Endring i kontantstrøm" viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom året det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Rentepapirer, med følgende egenskaper og klassifiseringer, faller inn under noten; papirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). Konsernet har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

Renterisikoen totalt sett er begrenset for konsernet da en høy andel er investert i anleggsobligasjoner (papirer klassifisert som hold til forfall eller lån og fordringer) og utlån, med faste rentebetingelser som måles til amortisert kost. Endring i markedsrente gir, for papirene med de nevnte egenskapene, dermed ikke utslag i resultatregnskapet.

Note 15 KREDITTRISIKO

30.09.14 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minor- itetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	24 670	0	83	1 435	0	0	3 189	29 376	29 376
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	61 237	0	521	2 886	0	0	18 849	83 493	83 475
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	70 655	897	2 938	25 190	0	0	12 720	112 400	101 379
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	12 017	12 017	12 017
Utlån og fordringer	8 912	0	0	3 073	0	0	0	11 985	10 915
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 244	0	0	0	0	0	0	1 244	1 216
Utlån	0	0	45 451	0	9 799	2 449	3 949	61 648	61 648
Sum	166 718	897	48 993	32 583	9 799	2 449	50 723	312 163	300 026

Spesifisering av investment grade	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	13 992	1 731	8 152	795	24 670
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	17 911	13 883	26 619	2 825	61 237
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	22 151	18 041	21 276	9 187	70 655
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	4 043	4 868	0	8 912
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	329	915	0	1 244
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	54 054	38 027	61 830	12 807	166 718

30.09.13 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minor- itetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	25 383	0	83	107	0	0	4 775	30 348	30 348
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	47 119	0	325	2 138	0	0	16 977	66 559	66 540
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	57 981	658	1 693	14 119	0	0	17 899	92 350	85 672
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	11 137	11 137	11 137
Utlån og fordringer	10 158	0	0	3 371	0	0	0	13 529	12 986
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	945	0	0	0	0	0	0	945	927
Utlån	0	0	38 028	0	10 249	862	3 993	53 133	53 133
Sum	141 585	658	40 128	19 736	10 249	862	54 782	268 000	260 743

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

Note 15 KREDITTRISIKO (FORTS.)

Spesifisering av investment grade	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	17 652	2 025	4 911	795	25 383
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	19 051	11 733	13 294	3 041	47 119
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	17 965	14 378	18 134	7 504	57 981
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	983	9 175	0	10 158
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	207	737	0	945
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	54 667	29 327	46 251	11 340	141 585

31.12.13 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minoritetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	26 884	0	81	50	0	0	4 743	31 758	31 758
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	48 414	0	219	901	0	0	17 738	67 272	67 244
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	57 471	640	2 035	14 904	0	0	20 655	95 704	88 144
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	11 307	11 307	11 307
Utlån og fordringer	12 415	0	0	2 972	0	0	0	15 386	15 174
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 661	0	0	0	0	0	0	1 661	1 578
Utlån	0	0	39 824	0	9 193	2 294	4 071	55 381	55 381
Sum	146 844	640	42 160	18 827	9 193	2 294	58 514	278 471	270 586

Spesifisering av investment grade	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	19 014	2 255	4 809	806	26 884
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	17 779	11 950	15 637	3 048	48 414
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	17 522	15 216	17 488	7 245	57 471
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	1 550	10 865	0	12 415
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	104	1 557	0	1 661
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	54 314	31 076	50 356	11 099	146 844

Note 15 KREDITTRISIKO (FORTS.)

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til KLP Konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kreditverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kredittrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kreditteksponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

Konsernet har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor, dog dette ikke impliserer konsentrasjonsrisiko i ordinær forstand siden motpartsrisikoen er minimal i denne sektoren.

I noteinndelingen er det kun benyttet rating fra Standard & Poor's. KLP Konsern benytter seg også av rating fra Moody's Investor

Services og Fitch Ratings og alle tre er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Tabellen viser eksponering mot ratingkategoriene som S&P benytter seg av, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kreditverdighet. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 50,7 milliarder per 30.09.2014. KLP Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien «Øvrige».

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Som en følge av implementeringen av IFRS 10 skal konsernregnskapet vise enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. Dette gir inntrykk av en høyere risiko enn hva som er reelt, da risiko som konsernet ikke bærer vises i regnskapet. I ytterste kolonne vises det kun selskaper, og faktisk eierskap i fond som konsernet har ved periodeslutt.

Millioner kroner	30.09.14		30.09.13		31.12.13	
	Konsolidert	Justert for minoritetes andel	Konsolidert	Justert for minoritetes andel	Konsolidert	Justert for minoritetes andel
TI STØRSTE MOTPARTER						
Motpart 1	12 767	12 737	9 773	9 366	11 615	11 031
Motpart 2	8 521	7 968	9 386	9 346	9 425	9 384
Motpart 3	6 678	6 678	8 488	8 488	8 523	8 523
Motpart 4	4 941	4 907	4 005	3 756	4 925	4 904
Motpart 5	4 171	3 863	3 852	3 712	4 785	4 698
Motpart 6	3 511	3 440	3 604	3 585	3 798	3 399
Motpart 7	3 369	3 292	3 299	3 277	3 414	3 297
Motpart 8	3 088	3 056	3 004	3 004	3 318	3 294
Motpart 9	3 004	3 004	2 824	2 824	2 968	2 968
Motpart 10	2 952	2 842	2 816	2 752	2 815	2 815
Totalt	53 002	51 788	51 053	50 111	55 586	54 313

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP Konsernet har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. «Justert for minoritetens andel» inkluderer kun det som er i konsernets eie og hvor konsernet innehar reell kredittrisiko. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

Note 16 FORSIKRINGSMESSIGE AVSETNINGER I LIVSFORSIKRING

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
Premiereserve - ordinær tariff	317 440	267 841	271 771
Premiereserve - styrking langt liv	9 085	6 157	9 084
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	8 523	3 419	3 291
Tilleggsavsetning	13 378	12 460	12 524
Kursreguleringsfond	18 343	12 664	10 447
Andre avsetninger	366	300	222
Udisponert resultat tilført forsikringskontraktene	1 960	2 130	5 887
Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring - kontraktsfastsatte forpliktelser	369 094	304 971	313 227

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
Premiereserve - ordinær tariff	768	483	571
Innskuddsfond	7	8	6
Avsetning i livsforsikring særskilt investeringsvalg	775	492	578

Note 17 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPGJØR

30.09.14 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp Justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kantaranter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 244	0	1 244	-728	-459	68	68
Repoer	0	0	0	0	0	0	0
Sum	1 244	0	1 244	-728	-459	68	68
GJELD							
Finansielle derivater	2 758	0	2 758	-728	-1 272	791	681
Repoer	913	0	913	0	0	913	913
Sum	3 671	0	3 671	-728	-1 272	1 704	1 593

30.09.13 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp Justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kantaranter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	945	0	945	-662	-198	84	84
Sum	945	0	945	-662	-198	84	84
GJELD							
Finansielle derivater	2 156	0	2 156	-662	-1 149	372	308
Sum	2 156	0	2 156	-662	-1 149	372	308

31.12.13 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp Justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kantaranter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 661	0	1 661	-964	-478	219	224
Sum	1 661	0	1 661	-964	-478	219	224
GJELD							
Finansielle derivater	1 948	0	1 948	-899	-714	335	312
Sum	1 948	0	1 948	-899	-714	335	312

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av netting avtaler i KLP Konsern; hvilke muligheter KLP Konsernet har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike netting avtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen.

Som følge av innføringen av IFRS 10 inkluderer de konsoliderte tallene alle enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. I tillegg viser ytterste linje hvilket reelt nettobeløp som gjenstår om konsernet motregner avtalene; noe som kun inkluderer konsernselskaper av ordinær art.

Note 18 ANNEN KORTSIKTIG GJELD

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	6 284	19 641	3 978
Forskuddstrekk pensjonsordning	268	231	241
Leverandørgjeld	578	677	692
Forhåndsinnkalt tilskudd til forsikringsvirksomheten	5 386	104	67
Øvrig kortsiktig gjeld	634	673	2 221
Sum annen kortsiktig gjeld	13 149	21 325	7 200

Note 19 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Millioner kroner	30.09.14	Forutsetninger	30.09.14	31.12.13
Balanseført netto forpliktelse 01.01.14	623	Diskonteringsrente	3,00 %	4,00 %
Resultatført pensjonskostnad	-34	Lønnsvekst	3,25 %	3,75 %
Resultatført finanskostnad	13	G-regulering	3,00 %	3,50 %
Aktuarielle gevinster og tap (Estimatavvik)	137	Pensjonsregulering	2,23 %	2,72 %
Innbetalt premie / tilskudd	-79	Forventet avkastning	3,00 %	4,00 %
Balanseført netto forpliktelse 30.09.14	660	Arbeidsgiveravgiftsats	14,10 %	14,10 %

Effekten av endringer i forutsetningene er en økning av forpliktelsen på 137 mill. kroner. Endringen er kostnadsført i utvidet resultat i resultatregnskapet.

Det er også innarbeidet en planendring i pensjonsforpliktelsen pr. 30.09.14. Effekten av planendringen er en reduksjon av forpliktelsen på 102 mill. kroner. Planendringen er ført som en reduksjon av pensjonskostnaden under forsikringsrelaterte driftskostnader i resultatregnskapet.

Til Styret i Kommunal Landspensjonskasse Gjensidig Forsikringsselskap

Uttalelse vedrørende forenklet revisorkontroll av regnskap

Innledning

Vi har foretatt en forenklet revisorkontroll av vedlagte konsoliderte balanse for Kommunal Landspensjonskasse Gjensidig Forsikringsselskap pr. 30. september 2014 og tilhørende konsoliderte resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital, sammendratte kontantstrømoppstilling og en beskrivelse av de anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger for nımånedersperioden avsluttet denne dato. Ledelsen er ansvarlig for utarbeidelsen og fremstillingen av regnskapet i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Vår oppgave er å avgı en uttalelse om regnskapet basert på vår forenklete revisorkontroll.

Omfanget av den forenklete revisorkontrollen

Vi har utført vår forenklete revisorkontroll i samsvar med ISRE 2410 som anvendes ved forenklet revisorkontroll av et regnskap, utført av selskapets valgte revisor. En forenklet revisorkontroll av regnskapet består i å rette forespørsler, primært til personer med ansvar for økonomi og regnskap, og å gjennomføre analytiske og andre kontrollhandlinger. En forenklet revisorkontroll har et betydelig mindre omfang enn en revisjon utført i samsvar med revisjonsstandarder fastsatt av Den norske Revisorforening, og gjør oss følgelig ikke i stand til å oppnå sikkerhet om at vi er blitt oppmerksomme på alle vesentlige forhold som kunne ha blitt avdekket i en revisjon. Vi avgir derfor ikke revisjonsberetning.

Konklusjon

Vi har ved vår forenklete revisorkontroll ikke blitt oppmerksomme på noe som gir oss grunn til å tro at den vedlagte konsoliderte regnskapet i det alt vesentlige ikke er utarbeidet i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Oslo, 4. november 2014

PricewaterhouseCoopers AS

Magne Sem
Statsautorisert revisor

Ikke-finansielt regnskap
KLP konsern

Ikke-finansielt regnskap

KLP konsern

Note	Per 3. kvartal 2014	Per 2. kvartal 2014	Per 1. kvartal 2014	2013	2012	2011	2010
ANSVARLIGE INVESTERINGER							
Antall selskaper utelukket fra investeringsporteføljen	69	69	69	69	64	64	59
Antall nye selskaper utelukket fra investeringsporteføljen (akkumulert)	0	0	0	9	1	6	3
Antall reinkluderte selskaper i investeringsporteføljen (akkumulert)	0	0	0	4	1	1	3
1 Antall generalforsamlinger i norske selskaper hvor KLP har stemt (andel)	99 (94%)	87 (96%)	6 (86%)	95 (95%)	113 (92%)	130	127
1 Antall generalforsamlinger i utenlandske selskaper hvor KLP har stemt (andel)	2078 (83%)	1673 (87%)	249 (57%)	2259 (76%)	2099 (75%)	1662	1 533
2 Antall selskaper KLP har fulgt opp	57	32	8	41	143	96	25
ANSATTE							
Antall ansatte	886	877	863	856	808	775	762
Akkumulert sykefravær	4,4 %	4,8 %	5,4 %	3,9 %	4,2 %	4,6 %	4,4 %
Sykefravær (kvartal)	3,7 %	4,1 %	5,41%				
MILJØ							
3 Energiforbruk kWh KLP Huset	2 380 463	1 629 596	890 159	3 487 989	3 795 878	3 489 425	5 367 259
3 Energiforbruk kWh egne kontorer Trondheim	148 641	101 785	61 288	254 063	221 703	165 135	357 159
3 Energiforbruk kWh eget kontor Bergen	288 748	230 733	151 513	507 026	445 918	460 518	541 337
3 Kilo CO ₂ -ekvivalenter fra fly	510 675	357 565	193 587	609 203	387 429	333 081	300 370

Note 1 ANSVARLIGE INVESTERINGER

Her vises både prosent av totalt antall generalforsamlinger, og reelt antall.

Note 2 DIALOG

Antall selskaper som KLP har vært i direkte kontakt med i angitt tidsrom angående sosiale- miljø-, eller styringsmessige utfordringer knyttet til selskapets drift. Dette er en form for eierskapsutøvelse, der KLP både engasjerer i en dialog med selskaper for å avklare hvordan de håndterer slike utfordringer, kommuniserer våre forventninger, og oppfordrer til forbedring.

Note 3 ENERGIFORBRUK

1 kWh tilsvarer ca 117g CO₂-ekvivalenter med «Nordisk miks». Ny og forbedret rapportering av CO₂-utslipp fra flyreiser ble innført fra og med 2013. De rapporterte tallene fra tidligere perioder er dermed ikke direkte sammenlignbare.

Regnskap

Kommunal Landspensjonskasse

Resultatregnskap

Kommunal Landspensjonskasse

Note	Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14 - 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	01.01.13- 31.12.13
3	Premieinntekter	17 156	5 012	54 570	25 487	30 860
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	552	724	1 521	2 291	3 395
	Renteinntekter/utbytte på finansielle eiendeler	1 637	1 716	6 118	5 738	9 116
	Verdiendringer på investeringer	2 627	1 955	8 124	3 749	2 187
	Realisert gevinst og tap på investeringer	-461	523	379	837	4 077
	Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	4 355	4 918	16 142	12 616	18 775
	Netto inntekter fra investeringsvalgporteføljen	21	36	83	86	138
	Andre forsikringsrelaterte inntekter	215	157	602	494	682
	Erstatninger	-3 694	-3 052	-14 292	-8 860	-11 886
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	-16 851	-5 430	-53 440	-26 283	-30 848
	Endringer i forsikringsforpliktelse investeringsvalgporteføljen	-19	-56	-22	-142	-181
	Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	-445	-1 141	-1 959	-2 135	-5 884
4,10	Forsikringsrelaterte driftskostnader	-141	-208	-537	-597	-807
	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-211	-160	-576	-483	-656
	Resultat av teknisk regnskap	385	76	571	182	191
	Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	266	228	1 027	727	979
	Andre inntekter	3	3	9	9	17
	Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-55	-56	-168	-163	-238
	Resultat av ikke-teknisk regnskap	215	174	868	574	759
	Resultat før skattekostnad	600	250	1 439	756	950
	Skattekostnader	0	0	0	0	0
	Resultat før andre resultatkomponenter	600	250	1 439	756	950
10	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	-63	0	-93	0	-79
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-63	0	-93	0	-79
	Andel av res.komp v/EK metode	-35	0	-44	0	-33
	Justering av forsikringsforpliktelsene	15	0	15	0	10
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	-20	0	-30	0	-23
	Utvidet resultat	-84	0	-122	0	-102
	TOTALRESULTAT	516	250	1 317	756	847

Balanse

Kommunal Landspensjonskasse

Note	Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
EIENDELER				
EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN				
	Immaterielle eiendeler	356	308	321
	Investeringer	22 402	18 991	19 215
	Fordringer	13 898	7 473	1 712
	Andre eiendeler	852	410	406
	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	37 509	27 182	21 654
EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE				
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskap	39 309	32 849	38 383
5	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	140 008	116 781	121 557
5,6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	184 683	166 280	156 254
	Sum eiendeler i kollektivporteføljen	363 999	315 910	316 194
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterselskap	209	201	236
5	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	648	584	597
5,6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	1 033	901	912
	Sum eiendeler i investeringsvalgporteføljen	1 890	1 686	1 745
	EIENDELER	403 398	344 778	339 592
EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE				
	Innskutt egenkapital	8 964	7 600	7 659
	Opptjent egenkapital	8 746	7 338	7 429
5	Ansvarlig lånekapital mv.	4 107	4 074	4 070
9	Forsikringsforpliktelser i livsforsikring - kontraktsfastsatte forpliktelser	365 939	302 208	310 314
9	Forsikringsforpliktelser investeringsvalgportefølje	1 875	1 698	1 813
10	Avsetninger for forpliktelser	442	323	425
8	Forpliktelser	13 276	21 465	7 822
	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	49	72	59
	EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE	403 398	344 778	339 592
	Betingede forpliktelser	6 807	4 775	8 086

Egenkapitaloppstilling

Kommunal Landspensjonskasse

2014 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Risiko- utjevningssfond	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2014	7 659	170	7 260	15 089
Resultat (udisponert)		28	1 411	1 439
Utvidet resultat		0	-122	-122
Totalresultat		28	1 289	1 317
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 305			1 305
Sum transaksjoner med eierne	1 305			1 305
Egenkapital 30.09.2014	8 964	198	8 548	17 710

2013 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Risiko- utjevningssfond	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 01.01.2013	6 891	490	6 092	13 473
Resultat (udisponert)		17	739	756
Utvidet resultat		0	0	0
Totalresultat		17	739	756
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	709			709
Sum transaksjoner med eierne	709			709
Egenkapital 30.09.2013	7 600	507	6 831	14 938

Kontantstrømoppstilling

Kommunal Landspensjonskasse

Millioner kroner	01.01.2014- 30.09.2014	01.01.2014- 30.06.2014	01.01.2014- 31.03.2014	01.01.2013- 31.12.2013	01.01.2013- 30.09.2013
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-764	401	82	-674	-631
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-92	-59	-30	-85	-56
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	1 305	-33	58	768	709
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	448	308	110	10	23
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	358	358	358	348	348
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	806	666	468	358	371

Noter til regnskapet

Kommunal Landspensjonskasse

Note 1 REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet i denne delårsrapporten viser regnskapet for Kommunal Landspensjonskasse (KLP), for perioden 01.01.2014 - 30.09.2014. Det er foretatt forenklet revisjonskontroll av delårsrapporten.

Delårsregnskapet er avlagt etter Forskrift av 16. desember 1998 nr. 1241: Forskrift om årsregnskap m.m. for forsikringselskaper (årsregnskapsforskriften) og IAS 34

Delårsrapportering. Delårsregnskapet er utarbeidet etter samme prinsipper som årsregnskapet for 2013 med mindre annet er oppgitt. Det er ingen endringer i regnskapsprinsipper i 3. kvartal som har hatt vesentlig betydning for det avlagte kvartalsregnskapet.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2013. Dette fås ved henvendelse til KLPs hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, eller på klp.no.

Note 2 VERDIENDRING INVESTERINGSEIENDOM

Porteføljen av investeringseiendommer inklusive investeringseiendommer eid via datterselskaper er verdivurdert pr. 30. september 2014.

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Verdiregulering inkludert valuta	86	318	221	1 052	1 414
Valutasikring	79	-246	421	-646	-890
Netto verdiregulering inkludert valutasikring	164	73	641	406	524

Note 3 PREMIEINNTEKTER

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Forfalte premier, brutto	7 258	4 911	23 602	19 500	24 931
- Avgitte gjenforsikringspremier	0	0	-2	-1	-3
Overføring av premiereserve fra andre	9 897	101	30 970	5 988	5 932
Sum premieinntekter	17 156	5 012	54 570	25 487	30 860

Note 4 FORSIKRINGSRELATERTE DRIFTSKOSTNADER

Millioner kroner	3. kvartal 2014	3. kvartal 2013	01.01.14- 30.09.14	01.01.13- 30.09.13	Året 2013
Personalkostnader	78	138	287	349	484
Avskrivninger og nedskrivninger	17	19	54	56	74
Andre driftskostnader	46	52	195	192	250
Sum forsikringsrelaterede driftskostnader	141	208	537	597	807

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER

Virkelig verdi av investeringer notert i et aktivt marked er basert på gjeldende kjøpskurs. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter KLP verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskaps-spesifikk informasjon.

De ulike finansielle instrumenter prises dermed på følgende måte:

a) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes for aksjer:

- Oslo Børs
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Reuters

Oslo Børs har førsteprioritet, deretter MSCI og til slutt Reuters.

b) Aksjer (unoterte)

KLP benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger, så hentes det inn vurderinger fra meglere som benyttes som grunnlag for å estimere en antatt markedspris.

c) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil. Følgende kilder benyttes:

- JP Morgan
- Barclays Capital Indicies
- Bloomberg
- Reuters

JP Morgan og Barclays Capital Indicies har førsteprioritet (de dekker henholdsvis stat og foretaksobligasjoner). Deretter benyttes Bloomberg foran Reuters med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg. Siste prioritet er Reuters.

d) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

e) Norske rentepapirer - annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. For de papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing prises teoretisk. Ved teoretisk prising benyttes en nullkuponkurve, samt rentedifferansekurver til prisingen. Reuters benyttes som kilde til nullkuponkurven fra 0 til 10 år. Fra 12 år og over benyttes Bloomberg som kilde siden Reuters ikke leverer priser over 10 år. Rentedifferansekurvene mottas fra Verdipapirfondenes forening. Disse er basert på innhentede rentedifferansekurver fra fem ulike markedsaktører som blir omarbeidet til en snittkurve.

f) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme prinsipp som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor. Rentedifferansekurver levert av SE Banken og Swedbank omarbeides til en snittkurve som legges til grunn for beregningen av virkelig verdi.

g) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til KLP handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte.

h) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs.

i) Renteswapper

Renteswapper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

j) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke.

Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å nediskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

k) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoteringer fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt annen markedsinformasjon.

For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver som direkte-lånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs (OTC) og prises derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markeds-påslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kredittvurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagsjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initielle

marginen ble satt. KLPs utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagsjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kredittrating signifikant siden utbetalingsdatoen.

l) Plasseringer hos kredittinstitusjoner

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

m) Virkelig verdi av ansvarlige lån

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

n) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjon

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

o) Private Equity

Fondenes virkelig verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene.

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

30.09.14 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	730	829	9 261	10 284	59	64	10 050	11 176
Opptjente ikke forfalte renter	22	22	335	335	2	2	359	359
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	2 889	2 988	15 115	14 893	87	96	18 091	17 977
Opptjente ikke forfalte renter	43	43	316	316	2	2	360	360
Sum investeringer som holdes til forfall	3 684	3 882	25 026	25 827	150	164	28 860	29 873
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 392	1 537	24 318	27 138	139	156	25 849	28 832
Opptjente ikke forfalte renter	28	28	559	559	2	2	590	590
Utenlandske obligasjonslån	4 096	4 382	50 193	56 167	350	383	54 639	60 932
Opptjente ikke forfalte renter	50	50	914	914	7	7	971	971
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	5 567	5 997	75 985	84 779	497	548	82 049	91 325
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	9 386	9 400	0	0	9 386	9 400
Lån med offentlig garanti	0	0	29 359	29 967	0	0	29 359	29 967
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	253	253	0	0	253	253
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	38 998	39 619	0	0	38 998	39 619
Sum finansielle eiendeler til amortisert kost	9 251	9 879	140 008	150 225	648	712	149 907	160 816
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	339	339	4 800	4 800	0	0	5 139	5 139
Utenlandske aksjer	0	0	19 408	19 408	0	0	19 408	19 408
Sum aksjer og andeler	339	339	24 208	24 208	0	0	24 547	24 547
Eiendomsfond	0	0	577	577	0	0	577	577
Norske aksjefond	0	0	39 667	39 667	369	369	40 036	40 036
Utenlandske aksjefond	0	0	5 010	5 010	0	0	5 010	5 010
Sum aksjefondsandeler	0	0	45 254	45 254	369	369	45 623	45 623
Norske alternative investeringer	0	0	1 775	1 775	13	13	1 788	1 788
Utenlandske alternative investeringer	0	0	88	88	0	0	88	88
Sum alternative investeringer	0	0	1 863	1 863	13	13	1 876	1 876

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

30.09.14 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	4 352	4 352	30 338	30 338	0	0	34 690	34 690
Utenlandske obligasjoner	163	163	13 843	13 843	0	0	14 006	14 006
Opptjente ikke forfalte renter	43	43	442	442	0	0	485	485
Norske obligasjonsfond	1 412	1 412	38 518	38 518	583	583	40 513	40 513
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	12 017	12 017	0	0	12 017	12 017
Opptjente ikke forfalte renter	12	12	155	155	5	5	171	171
Norske sertifikater	537	537	6 954	6 954	0	0	7 491	7 491
Opptjente ikke forfalte renter	7	7	35	35	0	0	41	41
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	6 526	6 526	102 300	102 300	588	588	109 414	109 414
Norske utlån og fordringer	690	690	4 212	4 212	32	32	4 934	4 934
Utenlandske utlån og fordringer	370	370	3 190	3 190	14	14	3 574	3 574
Sum utlån og fordringer	1 060	1 060	7 402	7 402	46	46	8 508	8 508
DERIVATER								
Renteswapper	113	113	393	393	0	0	506	506
Aksjeopsjon	0	0	289	289	2	2	292	292
Valutaterminer	0	0	186	186	1	1	187	187
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	113	113	869	869	3	3	985	985
Andre finansielle eiendeler	61	61	2 787	2 787	13	13	2 861	2 861
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	8 098	8 098	184 683	184 683	1 033	1 033	193 814	193 814
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	401	401	0	0	401	401
Valutaterminer	4	4	1 165	1 165	3	3	1 172	1 172
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	4	4	1 566	1 566	3	3	1 573	1 573

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE (FORTS.)

30.09.14 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Evigvarende ansvarlig lånekapital	3 057	3 155	0	0	0	0	3 057	3 155
Fondsobligasjoner	1 050	1 045	0	0	0	0	1 050	1 045
Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 107	4 200	0	0	0	0	4 107	4 200
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money	0	0	95	95	0	0	95	95
Utenlandske call money	54	54	360	360	0	0	414	414
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	54	54	455	455	0	0	509	509

30.09.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	681	734	8 933	9 639	57	61	9 672	10 434
Opptjente ikke forfalte renter	21	21	312	312	2	2	335	335
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	2 868	2 999	16 228	17 175	84	89	19 180	20 263
Opptjente ikke forfalte renter	43	43	361	361	2	2	405	405
Sum investeringer som holdes til forfall	3 612	3 796	25 834	27 486	145	155	29 591	31 437
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 273	1 322	22 781	23 826	129	137	24 183	25 284
Opptjente ikke forfalte renter	25	25	530	530	2	2	557	557
Utenlandske obligasjonslån	3 737	3 904	35 873	37 640	302	318	39 912	41 862
Opptjente ikke forfalte renter	45	45	714	714	7	7	766	766
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	5 080	5 296	59 898	62 710	439	463	65 417	68 469
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	7 593	7 600	0	0	7 593	7 600
Lån med offentlig garanti	0	0	23 246	23 712	0	0	23 246	23 712
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	210	210	0	0	210	210
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	31 049	31 523	0	0	31 049	31 523
Sum finansielle eiendeler regnskapsført til amortisert kost	8 693	9 092	116 781	121 719	584	617	126 058	131 428

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	229	229	3 578	3 578	0	0	3 807	3 807
Utenlandske aksjer	0	0	20 884	20 884	0	0	20 884	20 884
Sum aksjer og andeler	229	229	24 461	24 461	0	0	24 691	24 691
Eiendomsfond	0	0	643	643	0	0	643	643
Norske aksjefond	0	0	19 949	19 949	412	412	20 361	20 361
Utenlandske aksjefond	0	0	3 725	3 725	0	0	3 725	3 725
Sum aksjefondsandeler	0	0	24 317	24 317	412	412	24 729	24 729
Norske alternative investeringer	0	0	1 724	1 724	13	13	1 737	1 737
Utenlandske alternative investeringer	0	0	4	4	0	0	4	4
Sum alternative investeringer	0	0	1 728	1 728	13	13	1 741	1 741
GJELDSINSTRUMENTER								
Norske obligasjoner	3 052	3 052	24 063	24 063	0	0	27 114	27 114
Utenlandske obligasjoner	233	233	12 785	12 785	0	0	13 018	13 018
Opptjente ikke forfalte renter	30	30	423	423	0	0	453	453
Norske obligasjonsfond	719	719	30 440	30 440	435	435	31 593	31 593
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	11 137	11 137	0	0	11 137	11 137
Opptjente ikke forfalte renter	8	8	192	192	6	6	206	206
Norske sertifikater	573	573	7 409	7 409	0	0	7 982	7 982
Opptjente ikke forfalte renter	7	7	49	49	0	0	57	57
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	4 623	4 623	86 497	86 497	441	441	91 560	91 560
Norske utlån og fordringer	343	343	5 961	5 961	22	22	6 326	6 326
Utenlandske utlån og fordringer	120	120	3 799	3 799	12	12	3 931	3 931
Sum utlån og fordringer	464	464	9 760	9 760	33	33	10 257	10 257
DERIVATER								
Renteswapper	70	70	387	387	0	0	457	457
Aksjeopsjon	0	0	127	127	1	1	128	128
Valutaterminer	0	0	56	56	0	0	56	56
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	70	70	569	569	1	1	640	640
Andre finansielle eiendeler	35	35	18 948	18 948	0	0	18 983	18 983
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	5 422	5 422	166 280	166 280	901	901	172 603	172 603

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi	Balanse- ført verdi	Virkelig verdi
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	314	314	0	0	314	314
Rente- og valutawapper	0	0	581	581	3	3	584	584
Valutaterminer	1	1	917	917	4	4	922	922
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	1	1	1 812	1 812	7	7	1 820	1 820
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Evigvarende ansvarlig lånekapital	3 089	3 165	0	0	0	0	3 089	3 165
Fondsobligasjoner	984	997	0	0	0	0	984	997
Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 074	4 162	0	0	0	0	4 074	4 162
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Utenlandske call money	19	19	197	197	0	0	217	217
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	19	19	197	197	0	0	217	217

31.12.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	731	787	10 822	11 520	69	73	11 622	12 381
Opptjente ikke forfalte renter	23	23	253	253	1	1	277	277
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	2 933	3 054	15 828	16 772	84	90	18 845	19 915
Opptjente ikke forfalte renter	51	51	308	308	2	2	360	360
Sum investeringer som holdes til forfall	3 738	3 915	27 212	28 853	156	166	31 105	32 934
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 323	1 322	22 183	23 826	129	137	23 635	25 284
Opptjente ikke forfalte renter	36	36	602	602	3	3	641	641
Utenlandske obligasjonslån	3 762	3 904	36 772	37 640	302	318	40 836	41 862
Opptjente ikke forfalte renter	83	83	801	801	7	7	891	891
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	5 204	5 345	60 358	62 869	441	464	66 002	68 678
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	7 830	7 838	0	0	7 830	7 838
Lån med offentlig garanti	0	0	25 986	26 285	0	0	25 986	26 285
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	172	172	0	0	172	172
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	33 988	34 294	0	0	33 988	34 294
Sum finansielle eiendeler til amortisert kost	8 942	9 260	121 557	126 016	597	630	131 095	135 906

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	262	262	3 814	3 814	0	0	4 076	4 076
Utenlandske aksjer	0	0	13 029	13 029	0	0	13 029	13 029
Sum aksjer og andeler	262	262	16 843	16 843	0	0	17 105	17 105
Eiendomsfond	0	0	658	658	0	0	658	658
Norske aksjefond	0	0	30 756	30 756	444	444	31 200	31 200
Utenlandske aksjefond	0	0	3 932	3 932	0	0	3 932	3 932
Sum aksjefondsandeler	0	0	35 346	35 346	444	444	35 790	35 790
Norske alternative investeringer	0	0	1 757	1 757	13	13	1 770	1 770
Utenlandske alternative investeringer	0	0	4	4	0	0	4	4
Sum alternative investeringer	0	0	1 761	1 761	13	13	1 774	1 774
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	3 137	3 137	25 775	25 775	0	0	28 912	28 912
Utenlandske obligasjoner	163	163	12 616	12 616	0	0	12 779	12 779
Opptjente ikke forfalte renter	33	33	434	434	0	0	467	467
Norske obligasjonsfond	732	732	30 880	30 880	433	433	32 045	32 045
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	11 307	11 307	0	0	11 307	11 307
Norske sertifikater	650	650	8 031	8 031	0	0	8 681	8 681
Opptjente ikke forfalte renter	6	6	46	46	0	0	51	51
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	4 721	4 721	89 088	89 088	433	433	94 242	94 242
Norske utlån og fordringer	247	247	9 344	9 344	11	11	9 602	9 602
Utenlandske utlån og fordringer	121	121	2 467	2 467	8	8	2 595	2 595
Sum utlån og fordringer	368	368	11 811	11 811	19	19	12 198	12 198
DERIVATER								
Renteswapper	49	49	475	475	0	0	524	524
Aksjeopsjoner	0	0	119	119	1	1	120	120
Valutaterminer	0	0	511	511	2	2	514	514
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	50	50	1 105	1 105	3	3	1 158	1 158
Andre finansielle eiendeler	16	16	301	301	0	0	317	317
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	5 416	5 416	156 254	156 254	912	912	162 582	162 582

Note 5 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	323	323	0	0	323	323
Rente- og valutaswapper	65	65	309	309	1	1	375	375
Valutaterminer	0	0	697	697	4	4	701	701
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	65	65	1 330	1 330	5	5	1 400	1 400
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Evigvarende ansvarlig lånekapital	3 151	3 234	0	0	0	0	3 151	3 234
Fondsobligasjoner	919	919	0	0	0	0	919	919
Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 070	4 153	0	0	0	0	4 070	4 153
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Utenlandske call money	6	6	477	477	0	0	482	482
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	6	6	477	477	0	0	482	482

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI

30.09.14 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	1 525	5 000	0	6 526
Sertifikater	0	544	0	544
Obligasjoner	102	4 456	0	4 558
Obligasjonsfond	1 423	0	0	1 423
Utlån og fordringer	913	147	0	1 060
Aksjer og andeler	0	331	8	339
Aksjer	0	331	8	339
Finansielle derivater	0	113	0	113
Andre finansielle eiendeler	0	61	0	61
Sum selskapsporteføljen	2 438	5 652	8	8 098
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	68 949	33 351	0	102 300
Sertifikater	4 141	2 848	0	6 988
Obligasjoner	14 119	30 503	0	44 622
Obligasjonsfond	50 690	0	0	50 690
Utlån og fordringer	4 438	2 964	0	7 402
Aksjer og andeler	62 209	3 472	5 644	71 325
Aksjer	21 923	1 032	815	23 770
Aksjefond	40 287	0	0	40 287
Eiendomsfond	0	577	0	577
Spesialfond	0	1 863	0	1 863
Private Equity	0	0	4 828	4 828
Finansielle derivater	0	869	0	869
Andre finansielle eiendeler	0	2 787	0	2 787
Sum kollektivporteføljen	135 597	43 442	5 644	184 683

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

30.09.14 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	588	0	0	588
Obligasjonsfond	588	0	0	588
Utlån og fordringer	46	0	0	46
Aksjer og andeler	369	13	0	382
Aksjefond	369	0	0	369
Spesialfond	0	13	0	13
Finansielle derivater	0	3	0	3
Andre finansielle eiendeler	0	13	0	13
Sum investeringsvalgporteføljen	1 003	30	0	1 033
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	139 038	49 124	5 652	193 814
INVESTERINGSEIENDOM				
Selskapsporteføljen	0	0	2 314	2 314
Kollektivporteføljen	0	0	39 309	39 309
Investeringsvalgporteføljen	0	0	209	209
Sum investeringseiendom	0	0	41 832	41 832
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	4	0	4
Gjeld til kredittinstitusjoner	54	0	0	54
Sum selskapsporteføljen	54	4	0	58
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1 566	0	1 566
Gjeld til kredittinstitusjoner	455	0	0	455
Sum kollektivporteføljen	455	1 566	0	2 021
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	3	0	3
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	0	3	0	3
Sum finansielle forpliktelser som regnskapsføres til virkelig verdi	509	1 573	0	2 082

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	762	3 861	0	4 623
Sertifikater	0	581	0	581
Obligasjoner	35	3 280	0	3 315
Obligasjonsfond	727	0	0	727
Utlån og fordringer	376	88	0	464
Aksjer og andeler	0	223	6	229
Aksjer	0	223	6	229
Finansielle derivater	0	70	0	70
Andre finansielle eiendeler	0	35	0	35
Sum selskapsporteføljen	1 138	4 278	6	5 422
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	57 541	28 956	0	86 496
Sertifikater	3 695	3 763	0	7 458
Obligasjoner	12 077	25 193	0	37 270
Obligasjonsfond	41 768	0	0	41 768
Utlån og fordringer	6 556	3 204	0	9 760
Aksjer og andeler	44 680	1 729	4 097	50 506
Aksjer	23 597	1	662	24 261
Aksjefond	20 440	0	0	20 440
Eiendomsfond	643	0	0	643
Spesialfond	0	1 728	0	1 728
Private Equity	0	0	3 435	3 435
Finansielle derivater	0	569	0	569
Andre finansielle eiendeler	0	18 948	0	18 948
Sum kollektivporteføljen	108 777	53 406	4 097	166 280

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

30.09.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	441	0	0	441
Obligasjonsfond	441	0	0	441
Utlån og fordringer	33	0	0	33
Aksjer og andeler	412	13	0	425
Aksjefond	412	0	0	412
Spesialfond	0	13	0	13
Finansielle derivater	0	2	0	2
Sum investeringsvalgporteføljen	886	15	0	901
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	110 800	57 698	4 103	172 602
INVESTERINGSEIENDOM				
Selskapsporteføljen	0	0	2 312	2 312
Kollektivporteføljen	0	0	32 849	32 849
Investeringsvalgporteføljen	0	0	201	201
Sum investeringseiendom	0	0	35 362	35 362
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1	0	1
Gjeld til kredittinstitusjoner	19	0	0	19
Sum selskapsporteføljen	19	1	0	20
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1 470	0	1 470
Gjeld til kredittinstitusjoner	197	0	0	197
Sum kollektivporteføljen	197	1 470	0	1 667
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	6	0	6
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	0	6	0	6
Sum finansielle forpliktelser som regnskapsføres til virkelig verdi	217	1 477	0	1 693

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
VERDIPAPIRINVESTERINGER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	766	3 954	0	4 721
Sertifikater	0	656	0	656
Obligasjoner	35	3 298	0	3 333
Obligasjonsfond	732	0	0	732
Utlån og fordringer	292	76	0	368
Aksjer og andeler	0	254	8	262
Aksjer	0	254	8	262
Finansielle derivater	0	50	0	50
Andre finansielle eiendeler	0	16	0	16
Sum selskapsporteføljen	1 058	4 350	8	5 416
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	58 004	31 083	0	89 088
Sertifikater	3 715	4 361	0	8 076
Obligasjoner	12 102	26 722	0	38 825
Obligasjonsfond	42 187	0	0	42 187
Utlån og fordringer	6 572	5 239	0	11 811
Aksjer og andeler	46 493	3 110	4 347	53 950
Aksjer	15 191	691	681	16 563
Aksjefond	31 302	0	0	31 302
Eiendomsfond	0	658	0	658
Spesialfond	0	1 761	0	1 761
Private equity	0	0	3 666	3 666
Finansielle derivater	0	1 105	0	1 105
Andre finansielle eiendeler	0	301	0	301
Sum kollektivporteføljen	111 070	40 838	4 347	156 254

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	433	0	0	433
Obligasjonsfond	433	0	0	433
Utlån og fordringer	19	0	0	19
Aksjer og andeler	444	13	0	457
Aksjefond	444	0	0	444
Spesialfond	0	13	0	13
Finansielle derivater	0	3	0	3
Sum investeringsvalgporteføljen	896	16	0	912
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	113 024	45 204	4 355	162 582
INVESTERINGSEIENDOM				
Selskapsporteføljen	0	0	2 340	2 340
Kollektivporteføljen	0	0	38 383	38 383
Investeringsvalgporteføljen	0	0	236	236
Sum investeringseiendom	0	0	40 958	40 958
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	65	0	65
Gjeld til kredittinstitusjoner	6	0	0	6
Sum selskapsporteføljen	6	65	0	71
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	1 330	0	1 330
Gjeld til kredittinstitusjoner	477	0	0	477
Sum kollektivporteføljen	477	1 330	0	1 807
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	5	0	5
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	0	5	0	5
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	483	1 400	0	1 883

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Selskapsporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	8	6	6
Solgt	0	0	0
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	0	0	2
Utgående balanse 30.09/31.12	8	6	8
Realisert gevinst/tap	0	0	0

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Kollektivporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	681	353	353
Solgt	0	0	0
Kjøpt	136	308	342
Urealiserte endringer	-1	2	-13
Utgående balanse 30.09/31.12	815	662	681
Realisert gevinst/tap	0	0	0

Endringer i nivå 3, Private Equity Kollektivporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	3 666	2 812	2 812
Solgt	-434	-439	-598
Kjøpt	999	650	888
Urealiserte endringer	597	411	563
Utgående balanse 30.09/31.12	4 828	3 435	3 666
Realisert gevinst/tap	91	-1	13

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Selskapsporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	2 340	2 325	2 325
Solgt	-79	-61	-61
Kjøpt	4	7	7
Urealiserte endringer	49	42	69
Utgående balanse 30.09/31.12	2 314	2 312	2 340
Realisert gevinst/tap	0	0	-18

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Kollektivporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	38 383	30 439	30 439
Solgt	0	0	0
Kjøpt	298	596	5 019
Annet	31	0	0
Urealiserte endringer	597	1 813	2 924
Utgående balanse 30.09/31.12	39 309	32 849	38 383
Realisert gevinst/tap	0	0	0

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Investeringsvalgporteføljen	Bokført verdi 30.09.14	Bokført verdi 30.09.13	Bokført verdi 31.12.13
Inngående balanse 01.01	236	186	186
Solgt	0	0	0
Kjøpt	2	4	31
Annet	-31	0	0
Urealiserte endringer	3	11	19
Utgående balanse 30.09/31.12	209	201	236
Realisert gevinst/tap	0	0	0
Sum nivå 3	47 484	39 465	45 313

Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet på de ulike porteføljene.

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi, investeringseiendom og aksjer og andeler i eiendomsdatterselskaper (her samlet omtalt som investeringsiendom). Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet på kollektivporteføljen.

Note 6 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2:

Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markedsdata; dette inkluderer hovedsakelig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 5 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Nivå 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 5 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 5, for beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten

I note 5 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 5.

På papirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring i verdien på 2 374 millioner kroner per 30.09.2014 på papirene i nivå 3. Investeringseiendom er forøvrig lagt til i denne noten, da

det er utvidede krav til opplysninger rundt virkelig verdi som nå også omfatter investeringseiendom som måles til virkelig verdi i KLP. Alt av investeringseiendom inngår i nivå 3.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

I perioden mellom 30.06.2014 til 30.09.2014 er det flyttet 0,9 millioner fra nivå 1 til nivå 2, og 121 millioner fra nivå 2 til nivå 1. Alle endringer i nivå gjelder aksjer og endring i likviditet; basert på regler knyttet til handelsdager og omsetning.

Note 7 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPGJØR

30.09.14 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	985	0	985	-403	-509	79
Sum	985	0	985	-403	-509	79
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	869	0	869	-402	-455	17
Sum eiendeler selskapsporteføljen	113	0	113	0	-54	59
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	3	0	3	-1	0	2
Sum	985	0	985	-403	-509	79
GJELD						
Finansielle derivater	1 573	0	1 573	-403	-1 244	55
Sum	1 573	0	1 573	-403	-1 244	55
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	1 566	0	1 566	-402	-1 234	55
Sum gjeld selskapsporteføljen	4	0	4	0	-5	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	3	0	3	-1	-6	0
Sum	1 573	0	1 573	-403	-1 244	55

30.09.13 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	641	0	641	-354	-204	85
Sum	641	0	641	-354	-204	85
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	569	0	569	-353	-197	19
Sum eiendeler selskapsporteføljen	70	0	70	0	-6	66
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	2	0	2	-1	0	0
Sum	641	0	641	-354	-204	85
GJELD						
Finansielle derivater	1 477	0	1 477	-354	-1 123	30
Sum	1 477	0	1 477	-354	-1 123	30
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	1 470	0	1 470	-353	-1 122	25
Sum gjeld selskapsporteføljen	1	0	1	0	0	1
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	6	0	6	-1	-1	4
Sum	1 477	0	1 477	-354	-1 123	30

Note 7 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPJØR (FORTS.)

31.12.13 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 158	0	1 158	-460	-475	223
Sum	1 158	0	1 158	-460	-475	223
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 105	0	1 105	-466	-475	164
Sum eiendeler selskapsporteføljen	50	0	50	7	0	57
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	3	0	3	-1	0	2
Sum	1 158	0	1 158	-460	-475	223
GJELD						
Finansielle derivater	1 400	0	1 400	-533	-861	7
Sum	1 400	0	1 400	-533	-861	7
PORTEFØLJEFORDELT GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	1 330	0	1 330	-466	-857	7
Sum gjeld selskapsporteføljen	65	0	65	-65	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	5	0	5	-1	-3	0
Sum	1 400	0	1 400	-533	-861	7

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av netting avtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike netting avtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

Note 8 FORPLIKTELSER

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	5 511	19 416	3 960
Forskuddstrekk pensjonsordning	267	230	240
Leverandørgjeld	31	1	10
Derivater	1 573	1 477	1 400
Gjeld til kredittinstitusjoner	509	217	483
Forpliktelse i forbindelse med direkte forsikring	5 386	104	1 703
Øvrige kortsiktige forpliktelser	-1	20	26
Sum forpliktelser	13 276	21 465	7 822

Note 9 FORSIKRINGSFORPLIKTELSER

Millioner kroner	30.09.14	30.09.13	31.12.13
Premiereserve - ordinær tariff	323 781	271 477	278 240
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	8 385	3 347	9 031
Tilleggsavsetninger	13 265	12 348	12 412
Kursreguleringsfond	18 297	12 639	10 412
Andre avsetninger	314	267	219
Udisponert resultat til forsikringskontrakter i kollektivporteføljen	1 897	2 130	0
Sum forsikringsforpliktelser i livsforsikring - kontraktsfastsatte forpliktelser	365 939	302 208	310 314
Premiereserve - ordinær tariff	1 620	1 562	1 600
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	125	49	130
Tilleggsavsetninger	83	83	83
Udisponert resultat til forsikringskontrakter i investeringsvalgporteføljen	47	5	0
Sum forsikringsforpliktelser - investeringsvalgporteføljen	1 875	1 698	1 813

Note 10 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Millioner kroner	30.09.14	Forutsetninger	30.09.14	31.12.13
Balanseført netto forpliktelse 01.01.14	425	Diskonteringsrente	3,00 %	4,00 %
Resultatført pensjonskostnad	-31	Lønnsvekst	3,25 %	3,75 %
Resultatført finanskostnad	9	G-regulering	3,00 %	3,50 %
Aktuarielle gevinster og tap (Estimatavvik)	93	Pensjonsregulering	2,23 %	2,72 %
Innbetalt premie / tilskudd	-54	Forventet avkastning	3,00 %	4,00 %
Balanseført netto forpliktelse 30.09.14	442	Arbeidsgiveravgiftsats	14,10 %	14,10 %

Effekten av endringer i forutsetningene er en økning av forpliktelsen på 92,7 mill. kroner. Endringen er kostnadsført under andre resultatkomponenter i resultatregnskapet. Det er også innarbeidet en planendring i pensjonsforpliktelsen pr. 30.09.14. Effekten av planendringen er en reduksjon av forpliktelsen på 77,7 mill. kroner. Planendringen er ført som en reduksjon av pensjonskostnaden under forsikringsrelaterte driftskostnader i resultatregnskapet.

All post sendes til

Kommunal Landspensjonskasse,
Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo
Elektroniske henvendelser:
klp.no/kontakt

www.klp.no

Organisasjonsnr.: 938 708 606

Hovedkontor Oslo

Besøksadresse:
Dronning Eufemias gate 10, Oslo
Sentralbord: 05554
Faks: 22 03 36 00

Regionskontor Bergen

Besøksadresse:
Vågsallmenningen 16, Bergen
Kundesenter: 05554
Faks: 55 54 85 90